

Ազգ

29 Հուլիս 2016 ՈՒՐՔԱԹ 29(5429)



Կոչ եզիմոսուի խորհրդարանին՝ ճանաչելու հայոց ցեղասպանությունը

Ըստ «Ahram.org» լրատվամիջոցի, եզիմոսացի անկախ դասագրագետ Սոսրաֆա Բաբրին նշել է, որ ինքը եւ 336 դասագրագետներ կոչ են արել եզիմոսական խորհրդարանին կողմ փեթակելու մի բանաձեռի, որը ճանաչում է 1,5 միլիոն հայերի ցեղասպանությունը Օսմանյան ժամանակաշրջանում կողմից: Նա ավելացրել է, որ իր նախաձեռնությունը հենվում է Գերմանիայի Բունեստեպագի որոշման վրա, որը վերջերս ճանաչեց 1915-ի կոտորածները: «Եթե Օսմանյան կառավարությունը այդ զանգվածային հանցագործությունը կասարեց, Երողան էլ հիմա մի նոր հանցագործություն է կասարում փոքրամասնությունների եւ իր ֆաղափական հակառակորդների դեմ», ասել է նա: Նրան միացել է **Եմադ Սահրուզ** անունով մեկ այլ դասագրագետ, որ նշել է, թե բանաձեռնակով իր ֆաղափական հակառակորդներին, Երողանը նմանակ ունի Թուրքիայում հաստատված «Մահմեդական եղբայրների» բռնաճնջմանը:

Օրերի Հեծ

Նաիրյան Ոգին...

Կրիստիանական դասերին իսկապես անձանաչելի է մեր ժողովուրդը. կարող է անօրինակ սխալմաների գնալ իր տունը, գյուղը, երկիրը դաստիարակելու՝ զարմացնելով ամենահինոս ռազմագետին անգամ, կարող է նաեւ ինքնակործանման գնալ այնպիսի ոգեւորությամբ, որ զարմանքը կարծի յուրաքանչյուր հասարակագետի ու հոգեբանի: Իսկապես անկանխատեսելի, անհասկանալի է Նաիրյան Ոգին, ինչպես Չարեւոցն է դնում:

Ընդամենը երեք ամսվա տարբերությամբ այդ Ոգին ցույց տվեց իր երկու դեմքերը՝ հերոսականը եւ անկունայինը: Որքան ոգեւորիչ էր առաջինը, այնքան հուսահատեցնող է երկրորդը, ռոմանտիկական իր դրոշմակերպումներով հանդերձ: Որքան վարակիչ ու հաղորդական էին առաջին սկզբի օրերը, որոնք ընդդիմ միասնականության մոտեցնում էին, այնքան կույր ասելությամբ են մոլեգնում ներկա օրերը, որոնք ծավալվում են Պատմա-հոր փողոցի վրա եւ շուրջը: Ասելով «Ոգի» ոչ միայն ուսիկանի ու անվճարության աշխատակիցների նկատմամբ՝ ինչը, գիտեմք, ժառանգվել է դեռևս սովետական ժամանակից՝ այլև ընդդեմ համարադասության նախագահի եւ ընդհանրապես իշխանությունների, ինչը, նույնպես, նոր երեսփոխան, սակայն, ասելով «Ոգի» է ընդհանրապես այլ կարծիքի, այլակարծության նկատմամբ:

Կարող եմ փողոցում, խանութում կամ այլուր որեւէ մեկին ասել, որ «զինված զորքերը (երբեմն նույնիսկ այս մեղմաստացությունն անգամ ասելով) արդեն դիմադրվում, կարծես այդ զորքերի ձեռքին ու մեջքին մանկական խաղալիք զենքեր են), ավար, գոմե իրենց բուժողներին դասանդ չվերցնեին», աղա ինչու է զայրացած դասասիրտը՝ «բա ի՞նչ անեն զորքերը դրանց դեմ, որ մեր կյանքը կերել են»: Եվ սկսվում է ասելավառ բողոքի մի ամբողջ շրջա՝ իրապես գոյություն ունեցող անարդարություններից, կոռուպցիայից մինչև... հողերի հանձնում: Եվ սա՛ լավագույն դեպքում: Որովհետեւ կա ընդդիմախոսի դեմքին շոքազդ ընթացիկ լիակատարվողումը նաեւ՝ «դու Սերժիկի մարդն ես»:

Իսկապես դժվար է խոսել, արհամարհել, հակառակել «խելագարված ամբոխներին», որոնք ուզում-դասանում են ամեն ինչ ֆանդել-փոխելու հենց հիմա, այսօր, այս րոպեին, որովհետեւ... էլ չեն ուզում խաբարել: Առանց հասկանալու, ավելի ճիշտ՝ առանց հասկանալ փորձելու, որ խաբարելու են կրկին, խաբարելու են հենց այս րոպեին, հենց այսօր, հենց հիմա:

Պոլսի ցույցերը ցաս խաղաղացի:
Յոթն Երեկ ունեցա երկու այցելու, մեկը միջին արիֆի մի զղամարդ՝ Ռաֆայել Տեր-Ավետիսյան, մյուսը՝ 96-ամյա մի սիկին՝ Էլիզա անունով, կոկիկ, սոփիակ հագնված հրաշք մայրիկ: Տղամարդը սեղանիս դրեց բազմաքանակ չափածո գրությունների մի ամբողջ սրցակ՝ գրված այս օրերին, որոնցից ամենավերջինի վրա գրված է՝ «Խելագարվե՞նք... ի՞նչ է՝ էլի՞ սղանեմ... Ըստ չեն վիրավորները՝ երկկողմանի գոփե՞նք ամխնա, անհեռա՞ստ կրակե՞նք... Պատակավելով՝ խայ-սա-ռակ-վե՞նք»: Նա խնդրեց թերթում հրատարակել խաղաղության եւ սթափության կոչներով լեցուն այդ գրությունները, որոնցից ընթերցի հուլիսի 27-ին գրվածը: Իսկ Էլիզա մայրիկը, որ երեւի կարծում էր, որ ես Սերժ Սարգսյանի մոտ ամենօր ելունուս ունեմ, խնդրեց, որ համարադասության նախագահին ասեմ, որ «հայրաբար վերաբերվի զղաներին ու իր ժողովրդին», ինչը եւ անում եմ, հրատարակով:
Կարիք կա՞ ասելու, որ երեկվա գույգ այցելությունները մոռալ այս օրերում հույսի նույններ էին: Թերեւս սկար առկայծումներ միայն: Ուրեմն դեռ ամեն ինչ կորած չէ:

ՆԱԿԱՐ ԱՎԵՏԻՔՅԱՆ

ՆԱԻՐ 3ԱՆ

Երկկողմ հուսահատությամբ

«Սասնա ծռեր» խմբի կողմից ՊՊԾ գումարը զինված հարձակման ենթարկելը նախադեռ չունեցող իրադարձություն է: Մի երկիր, որի բնակչության 96 տոկոսից ավելին էթնիկ հայեր են՝ միասար բնակչություն, երկիր, որտեղ նույնքան տոկոսով գերիշխում է մեկ կրոն եւ մեկ լեզու, բողոքի մեծ արտահայտությունը դուրս է օրինաչափություններից: Զինված խմբի ֆայլը հոգեբանական վերլուծության ենթարկելով՝ մասնագետները կարծիք են հայտնում՝ այդ գործողությունն առաջին դեպքերի ցարունակությունն է, ավելին՝ վերջին երկու տասնամյակներում իշխանությունների սխալ, անարդար կառավարման դեմ աղարդյուն բողոքների կուլմիմացիան: Կուլմիմացիայի արտահայտման ձեւն անընդունելի է, բայց մինչեւ այժմ իշխանությունների կիրառած ուժին ուժով էլ դասասիրտ է սրվում:

Յոգեբան Միհրդաս Մաղաթյանը, հետեւելով զինված զորքերի՝ ՊՊԾ գնդի արածման լրագրողների հետ հանդիման ժամանակ դրսեւորած վարքագծին, նկատել է, որ նրանք հոգեբանական բարդ իրավիճակում են գտնվել, նույնիսկ միմյանց նկատմամբ են լարված եղել: Տղաներն անգամ իրենց խոսքում որոշ բառեր ու բառակապակցություններ են արտահայտել, որոնք ցույց են

Եռակողմ կոնֆլիկտ

Երկկողմ հուսահատությամբ



սվել նրանց ընդհանուր սրամարդկածությունը, այն է՝ իրենք նահատակներ են: «Յոթնությունը կոչում չէ, ոչ էլ ուղեկցում է մարդուն ամբողջ կյանքում. հերոսությունը մի ֆայլ է, արար, որ կասարվում է սյալ դասին: Իրենց գաղափարն իրականացնելու համար այդ զորքերն ի սկզբանե դասաստ են եղել ինքնագործության: Այլ ճանադարհ չեն տեսել ու զննել են այդ ֆայլին՝ փորձելով խնդիր լուծել ուժով ու

բռնությամբ: Նրանք ցաս լավ գիտակցել են, որ դա հումանիտական արար չէ: Միգուցե նրանց գաղափարներն արդար են, մղումներն՝ ազնիվ ու հայրենասիրական, բայց գործողություններն ազդեցիկ են: Բնականաբար, դասկերպար են ու դասաստ եղել, որ իրենց նկատմամբ վերաբերմունքն ու արձագանքը նույնպես ազդեցիկ է լինելու»,- մեկնաբանում է Միհրդաս Մաղաթյանը: ➔8

ՄԱՆՐԻՏ ԶՈՎԱԵԾՅԱԼ

Գերմանիա

Գերմանագիր լրագրող ցարունակում է անդրադարձնալ երեսնյան զարգացումներին՝ հավասարիմ մնալով «Սասնա ծռերի» գործողությունները նկարագրող իր չափազանց զգույս բառաձեռներին՝ «արմատական ընդդիմադիրներ», «զինայլներ», «դասանդառուներ», «գերազանցականներ»: «Օայրադեղականներ» բառաձեռը գերմանական լրագրող մուսֆ գործեց RT (Russia Today) հեռուստալիքի գերմաներեն տարբերակից: Յուլիսի 28-ին երկու անդրադարձ գրվեց մեր ուժադրությունը: Շվեյցարական «Նոյե ցյուրիխեր ցայթունը» գրում է՝ «Հայաստանը շուրջը մահա՞նք հետեւում է ՊՊԾ շեմուն դասանդների դրամային», ու հենվելով ուսիկանության սյալներին հաղորդում, որ չորեքաբթի՝ հուլիսի 27-ին հրաձգությունից հետո նոր դասանդներ՝ բժիշկներ են գտնվում նրանց սրամարդկության սակ, իսկ վկայակոչելով առողջադասության նախարարության ֆեյսբուքյան էջը, հավելում, որ նույն օրը երկրյան բայց են թողել բուժանձնակազմի անդամներից մեկին: Յուլիսի 27-ի վաղ առավոտյան փոխհրաձգությունից հետո հիվանդանոց են տեղափոխել ՊՊԾ վրա հարձակում գործած երկու զինյալների եւ մեկ դասանդայի (խոսքը ու-

Պատմության ու ժամանակի դասանդն ենք

սիկանի մասին է՝ ԱՆ. Գ.): Նույն օրը համարության ընդդիմադիր հասկածը բողոքի ցույցի է դուրս եկել ՊՊԾ-ի առջեւ, որի ընթացում ձերբակալել են մոտ 300 հոգու, այդ թվում՝ կանախապա դերասանուհի Արսինե Խանջյանին: Վերջինիս փաստաբանը հինգաբթի առավոտյան հաղորդել է, որ իր դասանդայլն ազատ է արձակվել:
Գերմանական ռադիոդաստում իր ուրույն տեղն ունեցող, լրատվական, հասարակական- ֆաղափական, մշակութային հարուս գունադակով առանձնացող « Deutschlandfunk»-ը հայաստանյան իրադարձությունների բնութագրում է ամփոփում վերագրում՝ «Բողոքի ալիք՝ ֆաղափական դեկալարության դեմ»: ՊՊԾ շեմը գրավածները դասանդ են վերցրել, իրենց վերահսկողության սակ են դասանդ մեծաբանակ զինամթերք, դասանդում են Սերժ Սարգսյանի հրաժարականը՝ ինչն օրեցօր ավելի մեծ սասարում է գտնում համարության կողմից, որ բողոքի նմանակով փողոց է դուրս եկել»: Հաղորդումը թեւ հուլիսի 28-ին է հեռարձակվել, բայց դաս-

րասվել է ավելի վաղ, ֆանի որ խոսք չկա չորեքաբթի օրվանից այնտեղ մնացած բժիշկների մասին:
Ռադիոլրագրող Շեֆանի Մյուլլեր-Ֆրանկի գրուցակից Արմեն Յուլիսիայանի նմաբանի դասագրագետները երեսուն է ցրափակված փողոցը: «Վաղ առավոտյան կրակոցներ լսեցի, բայց չեստանք ինչ էր կասարվում: Յոթն լուր ստացանք, թե ֆաղափանցներից մեկն ուզեցել է զինյալներին մեցուկ լինել, նրանք օրեր է գրկված են էլեկտրականությունից, սննդից, հեռախոսից, բժշկական խնամքից: Նա իր մեքենան լցնում է սննդով, ինչ- որ ձեռով ձեղում ուսիկանական դասանդը: Ուսիկաններն իհարկե կրակում են մեքենայի ուղղությանը, բայց նրան այնուամենայնիվ հաջողվում է մուսֆ գործել ցրափակված տարածք»: 36- ամյա Արմենին չի զարմացնում, որ բողոքի ցույցն այսֆան մեծ համակիրներ է գտնում, թեպետ ոչ բոլորն են դասանդառուների ազգայնական կարգախոսներին համակարծիք: «Մարդկանց բողոքն առաջին հերթին նախագահին է ուղղված: ➔8

Մեր ընթերցողներին
«Ազգ»ի հաջորդ համարը լույս կեսնի օգոստոսի 19-ին, երկաբաթյա ընդմիջումից հետո: Մինչ այդ՝ խաղաղությունն ամենեցուն:

Շրջանցելով Հայաստանը, նվաճել Ադրբեյջանը, Իրանը եւ Հնդկաստանը t2 2

Պալաքեան կրկին մրցանակակիր t2 4

Ինչ դասեր պետք է քաղել պատանդ վերցնելու ակտից t2 7

ՅԱԿՈՒ ՄԻԶԱՅԷԼԵԱՆ

Յեղաշրջում

Բոլոր սարեկիցներս վստահ եմ կը յիշեն անցեալ դարու վաթսուհին...

Մեզ այնքան ալ չէր հետաքրքրէր, թէ որով եմ յեղաշրջում ընդունելը...

Անհոգ լուրերը մտնելու մը մեր վրայ չէին ունենար յեղաշրջումի ընթացքին...

Այդ երանելի օրերէն հինգուկէս տասնամեակ ետք, յամի Տեառն 2016-ի...

Յալէտի լուրերը մտնելու մը մեր վրայ չէին ունենար յեղաշրջումի ընթացքին...

Իսկապէս կը դժուարանամ լուրեր ստանալու: Յալէտի մը մեր վրայ չէին ունենար...

Երջանակալիցս Սոս Սարգսեանին ըսածին լուրը՝ «Գեղը կը հոսի ու այդ ընթացքին դուրս կը նետէ մէջի կեղծերը»:

Երջանցելով Տայասանը, Ավաճել Արբեջանը, Իրանը եւ Հնդկասանը

«Eurasia Daily Monitor» թարգմանի այս տարածաշրջանի 19-ի համարում ամերիկյան հայտնի ֆալաֆազէս...



«Հուլիսի 17-ին Երեւանում ինքնակոչ «հեղափոխականներ» կողմից...

Հոգւածի հեղինակը իրենցնում է, որ դեռեւս 1997-ին այդ ժամանակվա...

Չանգվածային լրատվամիջոցների փչ ուժադրության արժանացած այս համաձայնությունը...

Անգլ.ից թարգմանաբար լուրերու հեղինակ Տ.Ծ.

Տայսարարություն Երեւանի դեմքերի հետեանքների կադակցությանը

Արդեն մի քանի օր Երեւանում դեմ առ դեմ կանգնած են իշխանությունն ու...

Այնպէս է, որ նման իրավիճակը ուղղակիորեն եւ անուղղակիորեն նմանապէս...

Ամենքս երազում ենք վերածնելի Տայասան եւ ակնկալում ենք արժանապատիւ...

ժողովրդի կյանքի վճռական բարելավում, բոլոր մակարդակներում վճռական...

հայրենական ձեռնարկություններում աշխատանքը ստեղծող իրական սնտեսության...

«Տայկական վերածնունդ» համաշուկային հասարակական կազմակերպությունը...

ՎԱՐԳՅԵՍ Է. ԱՐԾԻՐՈՒՄԻ «Տայկական վերածնունդ» ՀՀ-ի նախագահ, Մոսկվա

«Ռուսասանի Չավախիյան Սիյունի» ՀԿ-ի հայտարարություն-կոչը

Արդեն մեկ շաբաթ է, որ ամբողջ հայության ուժադրությունը սեւեռվել է Տայասանում...

Մենք «Ռուսասանի Չավախիյան Սիյունի» հասարակական կազմակերպությունը...

Մենք հարգում ու խոնարհվում ենք Պավլիկի ու նրա ընկերների առջեւ...

Այսօր երկիրը բաժանված է երկու մասի: Մեր ամենամեծ ձեռքբերումն այն է...

Մենք հարգում ու խոնարհվում ենք Պավլիկի ու նրա ընկերների առջեւ...

Այս լուրերը լուրեր են, որ Տայասանում բարձրացավ հայրենասեր, ուժեղ...

Այս լուրերը լուրեր են, որ Տայասանում բարձրացավ հայրենասեր, ուժեղ...

«Ռուսասանի Չավախիյան Սիյունի» հասարակական կազմակերպության վարչություն

ԵՐՎԱՆԴ ԱԶՍՏՅԱԼ

Պետրոսյան, ԱՄՆ

Կարծես Դալլասում եւ Բասոն Ռուսում սեղի ունեցած նոսրականական կրակոցները մեզ բավականաչափ չէին ցնցել, ավելի զգեղ բռնարարներ հետեւեցին նախ Նիսում, Ֆրանսիայում, ապա Թուրքիայում եւ այնուհետեւ նաեւ Հայաստանում, որոնցից առավել սրեցին մեր գայրույթի զգացումները:

Դալլաս եւ Բասոն Ռուս

Երեւի թե ոչ մի մասնաճառական կառույցներ չունի այն բոլոր բռնարարների միջեւ, որոնց մեծ ակնառես եղան վերջերս, բացի այն համաճարակային կյանքեր խլվեցին, երբեմն նույնիսկ առանց մասնաճարի:

Մի շարք նոսրականների սպանությունները հավանաբար մասնաճար դարձան մի սեւամորթի՝ Ալեքս Ստրիկոնի սպանությանը հուլիսի 5-ին, որի քննադատական արձանագրությունը բացառում էր ինքնադատարարության վարկածը: Մյուս կողմից, այդքան շատ հրացանների գոյությունը ֆաղափարների ձեռքերում իրավունք էր տալիս նոսրականներին մտահոգվելու իրենց իսկ անվանագրության մասին: Բռնությունը կարող է առաջանալ, երբ նոսրականությունը կանգնեցնում է որեւէ մեկին որեւէ մասնաճարով: Օրենքի երկրորդ լրացմամբ երախավորված ազատությունը եւ դրա չարաչառումը՝ զենք կրելը դառնում էր կոդիցիտ, լավ բան չի խոստանում մեր հասարակության համար: Հուլիսի 7-ին Դալլասում 5 նոսրական սպանած Միկա Ջոնսոնն ու Բասոն Ռուսում երեք նոսրական սպանած Գեյլին Լոնգը ունեն ընդհանուր մի բան. նրանք երկուսն էլ ունեն նոսրականական անցյալ:

Երկուսն էլ ակնառես են եղել մարտադրաբան բռնություններին եւ ֆաղափարական կյանք են վերադարձել, ինչպես շատ այլ վեցերաններ, որոնք կոսոված անհասներ: Իր մասին արտահայտած Լոնգի խոսքերը շատ բան են բացահայտում. «Ուզում եմ իմանալ, թե այս ֆաղափար սիրո՞ւմ է ինձ, թե ոչ: Հաճազե՞ս ինձ զգվամբով եւ ասելույթամբ էին նայում, առանց համազգեստի՞ ունամ ինձ ստանալիք էին համարում»:

Չարմանալի չէ, որ հասկառես իրախան մասերազմի վեցերանների քաղաքում ինքնասպանություն գործողների թվը չափազանց բարձր է: Պատերազմի ընթացքում 4.500 երիտասարդներ զոհվեցին: Նույնքան մարդիկ ինքնասպանություն գործեցին: Կոստանդնուպոլսում անկված է: Այս թվերի մեջ, անշուշտ, ներառված չեն այն 50 հազար վիրավորվածներն ու մարմնական զանազան խեղվածները ստացած հաշմանդանները:

Երբ վեցերանները տուն են վերադառնում, նրանցից շատերը չեն կարողանում ձերբազատվել այն սարսափներից, որոնց ականառես են եղել, կամ որոնց միջով ստիպված են եղել անցնել: Հետեւաբար նրանք, կամ

նրանց մի մասը, ընդառաջ են գնում ինքնասպանության դառնալիքին, իսկ մյուսները, ոչ զարմանալիորեն, ցանկանում են իրենց հետ նաեւ ուրիշ, անմեղ մարդկանց կյանքը խլել:

Այս բոլոր զոհերի արյունը այն առաջնորդների ձեռքերի վրա է, ովքեր հորինված ստերի հիման վրա սանձազերծեցին այդ դատարարները: Մեծ Բրիտանիայի նախկին վարչապետ Թոնի Բլեյրի ուշացած ներողությունը չի կարող ես բերել զոհերին, ոչ էլ բուժել մեզ վրա թե հոգեկան վերքերը բոլոր նրանց, ովքեր մասնաճար հաշմանդան են դարձել: Բուր-Չեյնի գործակցությունը դեռեւս ղեկ է հնչեցնի իր ներողությունը կողմից սխալ թույլ սված լինելու համար: Այդուհանդերձ, այն բանից հետո, ինչ Դոնալդ Թրամբը նրանց երեսին ասաց ողջ ճամբարությունը, նրանք այլեւս չեն դնում, որ «աշխարհն ավելի անվանազ է առանց Սարդան Հունեյնի»:

մյան առաջնորդ), թվիթերում նշել է, որ «սա դատարար է եւ չի ավարտվելու մինչեւ մեծ չփակեմք մեր սահմանները իսլամի առաջ եւ աղախականացնեմք մեր հասարակությունները: Վերջ ահաբեկչությանը, վերջ իսլամին»:

Գերմանիայում եւ Ալյասիայում շուտով ընտրություններ են անցկացվելու եւ ֆաղափարական ճոճանակը դրանցում էլ աջակողմյանների հաղթանակ է նախատեսում: Լեհաստանում ու Հունգարիայում, իրենց հերթին, ուժեղացել են փախսականների մուսուլման արտադրությունները: Եվրոմիությունը կազմող երկրների շարքեր ֆաղափարականությունը ներգաղթյալների նկատմամբ ձեռքեր է առաջացրել հենց Միության ներսում, դժվարացնելով Շենգենյան համաձայնության գործադրումը: Ինչ վերաբերում է իրենց՝ փախսականներին, ղեկ է ասել, որ նրանք էլ իրենց հետ բերել են բա-

ձը ամենամահապանական իրադարձությունն էր, որ ցնցեց ողջ Մերձավոր Արեւելքը եւ... զավեցականորեն ամրադրեց նախագահ Երդոհանի ֆաղափարական դիրքերը: Այդ օրը թուրքական ցամաքային ուժերն ու նոսրականության միավորները Անկարայում եւ Սամսոնում գրավեցին կարեւոր կառավարական հաստատություններ: Պարզվեց, որ հեղաշրջումը կազմակերպողները միջին դասերն էր զբաղեցրած զինվորականներ են՝ գնդապետ Մուհարրեմ Կոզեի եւ գեներալ Աֆին Օզթուրքի գլխավորությամբ: Ընդդիմադիր երեք գլխավոր կուսակցությունները (Ժողովրդա-հանրապետական՝ CHP-ն, Ազգայնական արժանաբար՝ MHP եւ Ժողովրդա-դեմոկրատական՝ HDP) հրադարձայնորեն դատարարեցին հեղաշրջման փորձը:

Թուրքիայի զինվորականությունը բավական մեծ փորձ ու-

ղախով Սամսոնը հասցրած կործանիչին, բայց ոչ մի փորձ չի արվել դրան խփելու համար: Այն որ Թուրքիան հմուտ է կեղծ գործողություններ «բեմադրելու», ոչ ոք չի կասկածում: Սիրիական ճգնաժամի սկզբներին, լուրեր տարածվեցին, որ թուրքական զորքերն ուսրիկանության դեկավար Հաֆան Ֆիդանը դատարարեցին է նման մի գործողություն իրականացնել՝ արդարացնելու համար թուրքական բանակի մուսուլման թուրքա: Ֆաթիհ սուլթան Մուհամմեդի հոր դամբարանը գտնվում է Սիրիայում: Ֆիդանը ղեկ է այդ դամբարանը դառնեցնելու սիրիական կառավարությանը մեղադրեց դրա համար, հար եւ նման այն ռուսներն, որ թուրքական հետախուզական մարմինները սեղանդել էին Աթաթուրքի Ենդուպալար Սալունիկում, որոնցից կազմակերպելին 1955-ին հուլիսի եւ հայերի կոստանդնուպոլսում:

Աշխարհն իրարանցման մեջ՝ Նիսից Երեւան: Շոգ եւ արյունալի ամառ

Փարիզ, Ֆրանսիա

Հուլիսի 14-ին, Բասիլի գրավման ազգային տոնի օրը, Ֆրանսիան, վերջին 18 ամիսների ընթացքում երրորդ անգամ թիրախ դարձավ զանգվածային սպանության ահաբեկչական արարի: 31-ամյա թունիսցի ներգաղթյալ Մուհամեդ Լահուայեթ Բուհելը իր 19 տոնյա կռույթ բեռնասար ավտոմեքենայով հնձեց Նիսի «Պրոմեթեոս դեպարտմենտ» ձեռնարկում հավաքված մարդկանց, որոնք եկել էին մասնակցելու տոնական հրավառություններին: 84 մարդ սպանվեց: Շատ ավելի մեծ թվով մարդիկ վիրավորվեցին: Հետախուզությունը դարձեց, որ նա ԻՊ-ի ծայրահեղական կողմնակիցներից է, ով հակակրամ էր սառնում իրեն հյուրընկալած երկրի՝ Ֆրանսիայի հանդեմ:

Ֆրանսիայի խոցելիությունը նման արարների հաճախականություններին, զգալիորեն թուլացրել են կառավարության դիրքերը եւ վերջնականապես վճռել նախագահ Օլանդի հետագա ճակատագիրը՝ ոչ ի նոպաս իրեն: Նրա վարկանիստ այժմ նվազել է մինչեւ 11 տոկոս: Իհարկե, ահաբեկչությունը երկրի միակ խնդիրը չէ: Կան նաեւ սնտեսական եւ սոցիալական այլ խնդիրներ:

Ֆրանսիայում կասարվող այս զազանային արարները ուժեղ ցնցումներ են առաջացրել ամբողջ Եվրոպայում, սեղի սալով հակա-իսլամական եւ հակամիգրացիոն զգացումների սրումին: Ուժեղացել է Մարին Լըդոնի ծայրահեղ աջակողմյան «Ազգային ճակատ» կուսակցությունը:

Ըստ «Նյու Յորք Թայմսում» տղազրված Ալիսոն Սմեյլի եւ Սթիվեն Զեսլի հոդվածի, «Փախսականների երեսին դուրը փակելը գլխավոր դատաճանդներից մեկն էր Անգլիայի համար՝ դուրս գալու Եվրոմիությունից»: Մեկ այլ ֆաղափարեց Հոլանդիայում՝ Գեեթս Կիլդերս անունով (ծայրահեղ աջակող-



զում սոցիալական եւ սնտեսական խնդիրներ: Ավելին, նրանցից ոմանք նույնիսկ Շարիա օրենքներ են ցանկանում Եվրոպա մեջնելու եւ դրանով իսլամականացնել ամբողջ Եվրոպան:

Եվրոպացիները, իհարկե, արժանի են կասարվածին: Իրենք առաջ բերեցին այդ խնդիրները, առաջին հերթին ֆարուսանդ անելով այն երկրները, որտեղից գալիս են այդ փախսականները, եւ երկրորդ՝ համադատասխան միգրացիոն ֆաղափարականություն չկարողանալ մշակելու համար: Նրանք բացեցին այդ հեղեղի դարդասները՝ կործանելով Իրաքի, Սիրիայի, Լիբիայի, Եմենի, Սոմալիի եւ որոշ առումով նաեւ Լիբանանի կայուն հասարակությունները: Պատերազմների, արուևական արյունահեղությունների, բռնությունների եւ սնտեսական անկման հետեւանով այդ երկրները դարձան ոչ միտանի արդելու համար, չնայած որոշ «խելոներ» մոնոլում են, որ միեւնույն է, այդ երկրները ի վիճակի չէին կառավարելու իրենք իրենց:

Տեղաշրջում: Ռ՞ում դեմ:

Թուրքիայում հուլիսի 15-ին կասարված հեղաշրջման փոր-

մի հեղաշրջումներ կազմակերպելու: 1960-ին, 1971-ին, 1980-ին եւ 1997-ին լավ կազմակերպված հեղաշրջումներ են իրականացվել: Բայց այս մեկը ձախողվեց՝ սեղի սալով որոշ կասկածների, որ կեղծ գործողություն էր կասարվածը՝ նոպասակ ունենալով վերջնականապես հաշիվները մաքրել Երդոհանի կասկածելի թեմաների հետ: Հեղաշրջման փորձի ավարտին ավելի քան 265 հոգի էր սպանված, եւ 1440-ը՝ վիրավորված: Թվում է, թե Երդոհանի կառավարությունը շատ ավելի լավ էր դատարարված, քան նրան հաջողվել էր մի ֆանի ժամկա ընթացքում ձերբակալել 2839 զինվորականներ, կալանավորել 140 դատավորների՝ արդարադատության երկու խոտրագույն կառույցներից, եւ «մաքրագել»՝ 2475 այլ դատարարների՝ ենթադրել սալով, որ նրանց ցուցակը վաղուց էր դատարարված: Հեղաշրջման փորձի սկզբում Երդոհանը հանգստանում էր Մարմարայի ափերում: Նրա իջեւանած հյուրանոցը ռմբակոծվեց իր այդ տարածքը թողնելուց անմիջապես հետո: Ադատաբանների ինքնաթիռները հետեւել են Երդոհանին ա-

Որոշ լրագրողներ հեղաշրջման փորձը նույնիսկ համեմատեցին 1933-ին Ռայխսթագը հրդեհելու Հիտլերի նախաձեռնության հետ, ինչը նոպասեց նրա առաջխաղացմանը: Նույնիսկ վերջին քաղաքում Սամսոնում կասարված ռմբակոծությունները, կամ ահաբեկչական արարները շատերի կարծիքով կեղծ գործողություններ են, հակակոռույթի համար այն ֆնադատություններին, որ թուրքական կառավարությունը զորքերի համագործակցում է ISIS-ի հետ:

Ինչեւիցե, նախագահ Երդոհանը կարողացավ ժողովրդին փողոց դուրս հանել բողոքելու համար ընդդեմ ադատաբանության եւ զորավիզ կանգնելու համար իր իշխանությանը: Լրագրող Չենգիզ Չանդարը «Ալ-Մոնիթորում» մի հոդված է տղազրել, որի վերնագիրն է. «Թուրքիայի հեղաշրջման փորձը արդյոք Երդոհանի կողմից խնամով մշակված խաբեություն չէ՞ր»:

Թուրք առաջնորդների համար մարդկային կյանքը ոչ մի արժեք չունի: Բոլոր օսմանյան սուլթանները, բացառությամբ մեկից, սպանել են իրենց զավակներին: Փոխվարչապետ Ահմեթ Շիմսեթը մի առիթով հայտարարել էր, որ «Հայոց ցեղասպանությունը (սեղահանությունը) արդարացված էր եւ եթե հարկ լի»՝ դարձյալ ղեկ է կասարել»: Այնպես որ, 265 զոհը նման ֆաղափարական բեմադրության համար աննշան թիվ է:

Երդոհանը ընդհանրապես երեսուրթերը բեռնացնող, դառնակիչ անձնավորություն է, բայց իշխանության դեկին մնալու համար նա գործի է դնում իր մահմեդական մեծամասնության վասազույն բնազդները: Երկրում իրական դժգոհություն կա իր բռնասիրական իշխանության հանդեմ, բայց կարծես թե հեղաշրջման փորձը փոխանակ չափավորման ազդեցություն ունենալու, ամրադրելու է իր դիրքերը:



ՀՈՎԻԿ ԱՅՅԱՆ

Առաջինը, ինչ որ է հեղափոխություն անելու համար՝ չհենց է: Բանն այն է, որ նրանք, որոնց դեմ հեղափոխություն են անում, բնում են և դա մուտ-մուտ են անում, քանի որ իրականություն, ուժ, փող ու ներքին մարդկանց ոչինչ չի խանգարում փնտրել, ավելի՛ն՝ երազներ տեսնելու, ճիշտ է՝ ոչ բոլորի մարագայում են այդ երազները լինում բարի:

Այսինքն, եթե դուր որոշել եմ հեղափոխություն անել, ապա ղեկս է սովորեմ չհենց: Հետո, հասկանալի է, որ միայնակ հեղափոխություն չես կարող անել, եւ որոշեցի դու ունենաս համակիրներ, ղեկս է գիր կարդաս՝ հեղափոխությունների մասին, եւ ոչ միայն: Երեսն, որ գիր կարդալը աղաքա հեղափոխականին անհրաժեշտ է նաեւ այն

դամիցոցներ, եթե փողը բավարարում է, հասուկ հոգեբաններ վարձեմ, եթե համբերությունն էլ է բավարարում, լսեմ նրանց առանց ամաչելու, որ հոգեբանի հետ եմ խոսում:

Բայց հոգեբանների ու սոցիոլոգների ծառայությունից այդուհանդերձ անհրաժեշտ է օգտվել, այնպես որ այնպես արեմ, որ փողը բավարարի: Բանն այն է, որ նախքան հեղափոխություն սկսելը, դուր ղեկս է ուսումնասիրեմ ժողովրդի կազմը, թիվը, երազանքներն ու նյախարակները, հնարավորություններն ու ուժը, ամեն ինչը, ինչը կարող է ժողովրդի հետ, բացի ժողովրդավարությունից, քանի որ հեղափոխությունն ու ժողովրդավարությունը հակադրություն են: Եւ որովհետեւ այս ամենը դուր չեմ կարող դարձել, ապա ղեկս է վարձեմ հոգեբաններ եւ սոցիոլոգներ, կարող եմ նաեւ էրոսագետներ վարձել,

բանն անի՝ համակարգի եւ կենտրոնացնի, առաջնորդի եւ համալրի համաժողովրդական ընդլայնման արդյունքը, որը եթե չեղավ, ապա դուր իզուր այսքան գիտեմ չեմ փնտրել եւ այսքան փող եմ սվել հոգեբաններին ու սոցիոլոգներին:

Այսինքն հետո գալիս է ամենավերջին գործողությունը՝ նստում եմ: Եթե դարձվեմ, դա իմ կյանքի ձեռքանակն է: Եթե դարձվեմ սարքերակում: Նստում եմ, նկատի ունեմ, բոլորով նստում եմ, ցանկալի է մեկ սեյնակում, եւ լռում եմ, կարող եմ նայել ամեն մեկը ձեռք դիմացինի աչքերին, բայց այնպես, որ ամեն մեկիդ դիմացինը հասկանա, որ դուր վստահում եմ նրա կյանքը, առողջությունը: Ինչպես հասկանալ լուր մատուցում եմ, ցանկալի է մեկ ժողովրդի ոչ ավել, քանի որ ամենակարեւոր մտերմ մեր գլխում ծագում են առա-

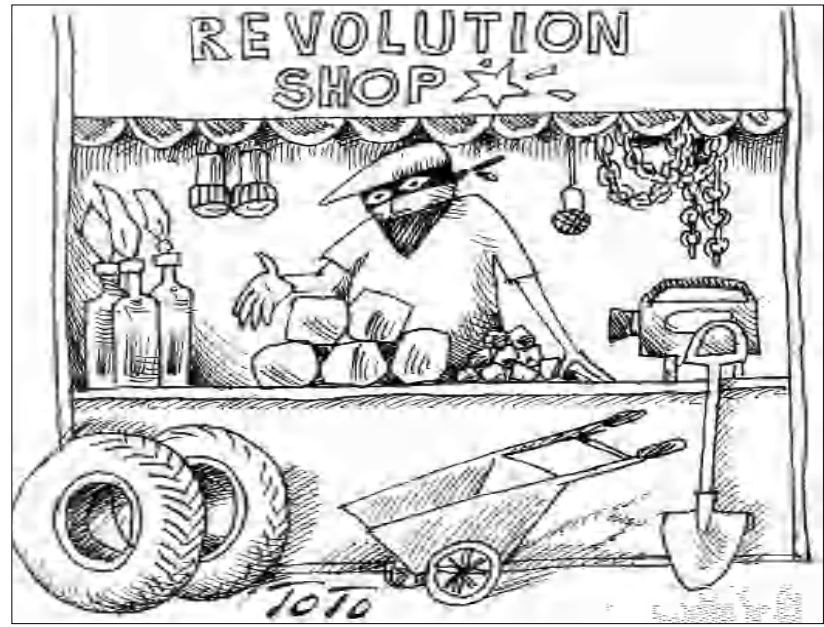
Ծուռ նստեմ, դուր խոսեմ

դասառով, որ նրանք, որոնց դեմ հեղափոխություն են անում, սովորաբար կարողացած չեն, այսինքն գիր կարդալը էականորեն սարքերություն է մտնում հեղափոխականի եւ «հեղափոխականվածի» միջեւ, ի նյախարակ հեղափոխականին:

Ի դեմք, ոչ թե գիր, այլ գրեմ կարդալուց հետո մարդը երբեմ մեծակ չի մնում, ընթացում մնում է, բայց հետո՝ ոչ: Ինչեւեկ միտք գրավել է մարդկանց, բայց միայն մարդկանց, ասեմ փող հնարավոր չեմ գրավել գիր կարդալով, չնայած այնքան կարող եւ կարող եւ իմանալ, թե ինչու:

Եկեմ երրորդ անհրաժեշտ նախադասումին՝ փող: Փողը հեղափոխականի գրողանում, իսկ որն ավելի ցանկալի է՝ բոլոր գրողաններում, ներառյալ ծոցագրողանն ու ներհանակի սակը, կարեւոր չէ, որ ցաս-ցաս լինի, բայց կարեւոր է, որ **ֆեռ** լինի: Քանի որ երբ հեղափոխությունն ընթացի մեջ լինի, բանկոմատից հնարավոր չի լինելու փող հանել, եթե հեղափոխությունը հաջողություններ արձանագրի՝ ոչ միայն հեղափոխականների համար, այլեւ՝ բոլորի: Այնպես որ, եթե ուզում եմ հեղափոխություն անել, ապա փողը **ֆեռ** պահեմ: Բացի բանկոմատից հանելու անհնարինությունից, այսպեւրով փողը պահելը նաեւ հեռացնում է սարքեր մանր օղակների մարդկանց իրենց կողմ ֆառելու գործընթացը, կամ հեղափոխական ծագրին վերջիններիս ծառայեցնելը: Օրինակ, եթե հեղափոխությունը պահանջում է «Կռագ» մեքենա, բայց հեղափոխականներին ոչ մեկն այն չունի, ապա կարելի է մոտենալ «Կռագ»-ի վարորդին, առաջարկել նրան որոշակի գումար, վարձակալել նրա մեքենան եւ առաջ:

Հաջորդ կարեւոր անհրաժեշտությունը՝ զենք: Չենք մեքենա եւ անգամ այն դարագայում, եթե այն չեմ կիրառելու: Բանն այն է, որ զենքը մարդուն ավելի զիլ է դարձնում, նրան հոգեբանորեն ուժեղ է դարձնում, իմնավստահություն է հարդորում, ինչ-որ առումով անգամ ամենակարողություն է տալիս: Իսկ այս որակները հեղափոխականի համար, մեղմ ասած, անհրաժեշտություն են: Հիշեմ, հեղափոխությունը մեծագույն **սքրեմ** է հեղափոխականի համար, այնպես, որ ձեռք բերեմ հակասքրեսային դե-



բայց դա առանձին դեմքերում: Նրանք ձեռք բոլոր հարցերին ղեկս է դասասխանեմ, համենայնդեպ երբ զգամ, որ ինչ-որ հարցեր անդասասխան են մնում, զիսկի մի դիմեմ, քանի որ ոչ բոլոր դեմքերում է, որ զիսկի դիմողը օւմդայն է խմում: Ի դեմք, չմոռանալ օւմդայնի մասին, այն, ասում եմ, սքրեմից դուրս գալու հրառակի միջոց է: Տվեմ, օրինակ հոգեբաններին, որեւէ հարց, առանց ֆառվելու, օրինակ՝ ինչ տեմով է ժողովուրդը ղեկեմացնում հեղափոխականին, որի հետեմից կզգամ, ասեմ մոռումով, թե՛ սափրված, միայն ճղամարդկանց, թե՛ կարող եմ նաեւ կանայք լինել: Ժարգումով խոսող, թե՛ գրեմից մեքերումներ անող: Եթե երկրորդ, ապա՝ կոնկրեմ ո՛ր գրեմից, եթե առաջինը, ապա կոնկրեմ ո՛ր թաղամասի ժարգումով, զուցե՛ բարբառով, բացի դարբաղարանից անուտեմ:

Այս փուլից հետո սկսվում է հեղափոխություն անելու վերջնական դասրասությունը: Ընտրում եմ օրը, ժամը, վայրը եւ ձեռք համակիրներից այն մի քանիսին, ովքեր ղեկս է իրականացնեմ բուն եւ խիստ կարեւոր՝ անդամիկ օղերացիան: Կարող եմ անունը դնել հենց Անդամիկ, համ հայրենասիրական է, համ էլ խորհրդանշական: Ինչպես հասկանալ, բոլորով դեմքի վայր չեմ գնում, մի մասը մնում է, որոշեմի նույն օրը, կամ հաջորդ օրերին մեկ այլ վայրում օղերացիան անի, մի մասը մնում է, որոշեմի համակարգի այդ ամենը, մի մասն էլ մնում է, որոշեմի այս դասմության ամենակարեւոր

ջին մեկ ռոդեմում, ավելի ճիշտ՝ եթե մեկ ռոդեմում կարեւոր մեքեր չեմ ծագում, դրանք հազիվ թե ծագեմ առանց կողմնակի միջամտության: Մեկ ռոդեմից կանգնում եմ ոսքի եւ եթե այդ ամենի նախաձեռնողն եմ, բարձրաձայն հարցնում եմ, դարբաղի հարցնում եմ, ոչ թե վստահություն եմ հայտնում՝ գնում եմ: Հարցին թույլ եմ տալիս որ բոլորը դասասխանեմ՝ այդ թվում դուր: Եթե գերիշխում է «Ոչ» դասասխանը, ապա գանգախարում եմ մոտակա ռեսուրսներ եւ խնդրում՝ մի երեսուն-հառասուն-հիսուն հոգու (նայած որքան եմ) համար սեղան դասրասեմ եւ չեմ մոռանում ասել, որ գալիս եմ: Եթե գերիշխում է «Այո» դասասխանը, ապա գանգախարում եւ մոտակա ռեսուրսներ եւ դասվիրում՝ մի երեսուն-հառասուն-հիսուն հոգու համար (նայած՝ որքան եմ) սեղան դասրասեմ եւ չեմ մոռանում ասել, որ գալիս եմ: Գնում եմ ու մի լավ հաց եմ ուտում, եթե հեղափոխությանը «Ոչ» եմ դասասխանել, ուտում եմ, որովհետեւ բոլորն են ուտում, եթե «Այո» եմ դասասխանել, ուտում եմ, քանի որ երկար ժամանակ հաց չեմ ուտելու:

Հետո, հետո մարդիկ առավոյան գնացին առիսանքի, երեկոյան գնացին հանրահավաքի վայր՝ խոսելու հեղափոխության մասին, սակայն միայն խոսելու, եւ գիտեմ վերադարձան տուն, որոշեմի մեկն, քանի որ հաջորդ օրը կրկին առիսանքի եմ:

Հոգեբաններին իզուր փող սվեցիմ, եթե, իհարկե հոգեբաններ էիմ վարձել:

Ատելի կատուները

Ո՛րն էր իսկական հայ ժողովուրդը. այն, որ աղբիկ հասկաղես առաջին օրերին միահամուռ կերով եւ հենվելով բացառապես դեմական-դաստնական աղբյուրների վրա, մի բունցի դարձած աղբեղանական տանկ ու անօդաչու սարք էր խոցում, սահմանում կանգնած տեմի մեղքը կերտության, թե՛ այն, որ այս օրերին երեքունու ՊԴԾ-ի հերոսության, թե՛ այն, որ այս օրերին աղբեղանական հետն ուսքի է կանգնել, որոշեմի ջարդելու ու փերելու գնով հաղթանակ տնի, այս անգամ, սակայն, ոչ Աղբեղանի նկատմամբ, մեքերնց նկատմամբ: Որեւի էիմ մեմ ավելի անկեղծ եւ ե՛րբ. աղբիկն, թե՛ հուլիսին: Իմ կարծիքով եւ աղբիկն, եւ հուլիսին, եւ իմ կարծիքով աղբիկն մեմ ոչ թե հայրենասեր էիմ, այլ աղբեղան, ճիշտ այնպես, ինչպես հիմա՝ հուլիսին: Միայն թիւալսն է սարքեր, մինչ մեմ նույնն եմ: Աղբիկն մեմ ռունչը կսրվելով առաջին գիծ էիմ մեքում, որ տեմի կողմն լինեիմ, որ միասին հաղթեմ եւ անդամայն Բաքվում հաղթեմ, այսօր մեմ կրկին ռունչները կսրվելով երեքունու ՊԴԾ եմ գնում, որոշեմի տեմի կողմն լինեմ, որ միասին հաղթեմ եւ անդամայն Բաղրամյան 26-ում հաղթեմ: Աղբիկն մեմ աղբեղանցիներին էիմ ասում, հիմա կրկին ասում եմ, բայց իրար, ու խնդիրն այն չէ, որ մեմ ասում եմ աղբեղանցիներին (սա խնդիր է՝ մեծ հառվով, բայց այդ մասին չէ խոսակցությունը), խնդիրն այն է, որ մեմ մեք ասում եմ նույն ուժգնությամբ, ինչ աղբեղանցիներին:

Եւ ուրեմն եւ աղբիկն, եւ հուլիսին մեմ տեսեմ իրական հայ ժողովուրդը, կամ այն, ինչ մնացել է այդ ժողովրդից, իսկ մնացել է աղբեղանություն, ամեն գնով հակառակ կողմին ջարդելու ցանկություն, ոչ մի զիջում թեմանում, եւ ճիշտ եմ, ճիշտ եւ եմ...

Հոգեբանները ասելությունը, երբ այն կրում է խոնրիկ բնույթ, համարում են հիվանդություն, կառ չունի ասողով ով է կամ ասելության սուբյեկտն ով է (ինչ է): Եթե մեկն օրինակ ասում է կասումներին (ինչպես եւ, ի դեմք), ապա նա հոգեբանական օգնության կարիք ունի, ընդ որում այնպիսի հոգեբանի, որն իր սանը կասու է դառնում, ցանկալի է մեկից ավել: Սա մեկի դեմքում, իսկ մի ամբողջ ազգի: Լավ, եւ-թարեմ աղբեղանցիներին ասելով մեք օգնում է միասնականություն խաղալ, հենց խաղալ, օգնում է ցաս բաների վրա գոնե որոշ ժամանակով ուժադրություն չդարձել, բաներ, որոնք թեմանացնում են առանց այդ էլ թեման մեք կյանքը, բայց ո՛ր եմ գնում իրար ասելով, ընդ որում՝ մեքեմայով, որ արագ հասնեմ տեղ:

Եթե բոլորիս համար էլ հասկանալի է, որ հայ-աղբեղանական փոխադարձ, հենց փոխադարձ ասելությունը ինչ-որ մի օր արյան է բերելու, ապա մի՞թե դարձ չէ եւ ինչո՞ւ դարձ չէ, որ միմյանց հանդեմ ասելությունն էլ ինչ-որ մի օր արյան է բերելու: Ասելությունն այդպիսի բան է. լավն այն է, որ հավեթ չէ, վասն այն է, որ դայթում է՝ արյան հսկայական շիթերով: Տակն եմ մնալու այդ շիթերի, դուրս չեմ կարողանալու գալ, չեմքերեմ, խնդրում եմ, մեք հիմնավորց դասմության ամենաարյունալի էջերը, զուգահեռներ չսանեմ դրանց եւ մեք օրերի միջեւ: Չասեմ, որ եթե առաջ հաղթահարել եմ, հիմա ի՞նչ է եղել ու...

Բանն այն է, որ հիմա ուրիշ է, զիսե՛մ ինչու, մի ցաս դարձ դասառով. հիմա մեմ եմ աղբում, այսինքն ասելության դայթման դառն դասմության գրեմում չեմ կարողալու, տեսնելու եմ՝ անձամբ եւ չեմ դիմանալու, դարեմով դիմանալը էլի դարեմ դիմանալ չի նեանակում, դարեմով դիմանալը դիմանալուց հոգնել է նեանակում: Նստեմ, ճիշտ է սրանտորսում ձեք տեղ չեմ տա, որոշեմի մսեմ, բայց դա չի նեանակում, որ դուր ղեկս է ասեմ բոլոր նրանց, ովքեր նսած եմ, եւ ձեք տեղ չեմ տալիս: Ի վերջո մսելու մեք էլ լավ բան չկա, մանավանդ, երբ մի 15 տարով եւ նստում դիմացինին ասելու համար, ոչ այդ մեղադրանքով, բայց դրա համար: Նստեմ ձեք տեղ, ձեք ընտանիքի անդամների հետ, չնայած օղ է, բայց կարող եմ թեմ խմել, ասում եմ այն հառեցնում է ծարավը, անգամ եթե այն արյան ծարավ է: Չուցեմ նրանց հետ, եթե երեխաներ ունեմ հասկաղես նրանց հետ, առիսանքի այդ գրույցների ժամանակ ցաս բառեր օգտագործել, որոշեմի նրանք ցաս բառեր սովորեմ-իմանում, քանի որ երբ մարդը ցաս բառեր չի իմանում, իր նեղվածությունը բառերով չի արտահայտում, խոսելիս էլ կարողալով է խոսում, այն էլ միայն իրավադատ մարմինների դեկավարների հետ: Վերջիններս, եթե զգում էլ են, որ մարդը ցաս բառ չգիտի, չեն ասում, չեն համարձակվում ասել, ժողովուրդը կասի, կիհամարձակվի: Այնպես որ ցաս բառ իմանալը անհրաժեշտ է ոչ միայն նեղվածությունը բառերով արտահայտելու համար, այլեւ ժողովրդի հետ խոսելու համար, դա կարողանալու համար:

Եւ հասկանում եմ, որ երեխաներին թեմի սեղանի օուրջ բառեր սովորեցնելը հեռաձգում է հեղափոխությունը, բայց նաեւ հասկանում եմ, որ դա հաստատ է դարձնում այն:

Երեխաներն արագ են մեծանում, երկիրն էլ դանդաղ է կառուցվում: Դրա համար ղեկս է որ ծնողները չասեն, իսկ երեխաներն էլ ցաս բառ սովորեմ:

Այնուամենայնիվ կասումներին եւ ասում եմ, չնայած մոտ 2 տարեկան աղջիկս երեկ նոր բառ սովորեց՝ «կաճաղուրի» (խաչաղուրի):

ՍՈՒՐԵՆ Թ. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

դ.գ.դ

Հանրադատությունում ստեղծված այս վիճակն իսկապես մտահոգիչ է, ավելին՝ սազնադալի: Որդես հասարակ մահկանացու, այս երկրի ֆաղափաքի ու դրա վաղվա գեղեցիկ օրվա ջրասպռով, ինձ հարց եմ տալիս՝ ինչու, ինչի՞ համար ես ինչպե՞ս հասնում այս սխուր հանգրվանին...

Մեկ բան հստակ է, մեկ օրում ու մի դիմացածի արդյունքում չէ, որ եղավ այս ամենը, այլ, իմ խորին համոզմամբ, դրա հիմքերը դրվեցին դեռևս ԽՍՀՄ-ի փլուզման ու անկախության մվաճման գործընթացներին զուգընթաց: Բոլոր դասազանները մեկ թերթային հոդվածում լուսաբանելը հնարավոր չէ, ուստի կփորձեմ լինել համառոտ:

Որդես երկու (խորհրդային եւ նորակալիս հանրադատության) համակարգերում աղբյուր եւ դրանք կամրջող սերնդի

թյամբ, լայնատեսությամբ ամեն օր մեր երկրի մարմինը սարսափելի հյուծեցին: Մեզ էլ սարբեր կարգավիճակներում, ոմանք ընդդիմության, ոմանք՝ վերջին ազատախոհի, ոմանք՝ նվիրյալի, ոմանք՝ ազգային հերոսի, ոմանք՝ հանդուրժողի դերում սարբեր չափերի մասնակիցն ու դերակատարը եղանք այդ նոդկալի գործընթացներին: Հենց այս դասարան էլ մեզ հասանք վստահության այն մեծ ձգնաժամին, որի արդյունքում առաջնագիծը սեղափոխելու եմք երկրի մայրաքաղաքի կենտրոն: Առաջնագիծ, որի կողմերում, հանդուրժված եմ, թեմաններ չկան: Սակայն յուրաքանչյուր կողմ, խումբ, անհատ ունի իր սեռակետը: Բոլորն են մտահոգ, բոլորն են ֆնտարկում ստեղծված բարդ իրավիճակը: Իսկ որդես կանոն, հայկական ֆնտարկումներում յուրաքանչյուրն իր անվերադարձ ճանաչություններն ունի, իր անբեկանելի ճանաչությունները:

Մեկ Աստուծո գործերն են անֆնելի, մեկ էլ՝ հայի ճանաչությունները: Այո, եթե արդարադատություն լինեք, եթե զարգանայինք մեկուկուսուկուս, եթե կրթվեինք, ե-

Տազնադալի օրեր

ներկայացուցիչ վստահ կարող եմ ասել, որ անկումն սկսվեց հոգեւոր-մեկուկուսուկուսային դաշտից: Խորհրդային ժամանակներում կուսակցական մեկուկուսուկուսային համակարգի լայնատեսությամբ դասանելի սարբերից սկսած սերունդները դաստիարակվում էին հոկտեմբերի-դեկտեմբերիական անվերադարձ գործող շրջանում: Լավ էր դա, թե՛ վատ, այլ խոսակցության թեմա է: Բայց ի՞նչ արեցինք անկախության սարբերներին: Մերժելով այդ ամենը, նեղեցինք դրանք դաստիարակող արդարադատության, ցավով, սեղո ոչինչ չդրեցինք: Փոխարենը մասաղ սերնդի ներառարհի դեմքերը լայն բացեցինք սարբերային աղանդավորական հեղեղի առջև, որը սովորաբար ախուժանում է բոլոր այն դեմքերում եւ այն սեղերում, որտեղ առկա են սոցիալ-ֆաղափական եւ, ամենակարեւորը, դրանցով դայանակարգված հոգեբանական դժվարություններ: Մեր անհեռախոս ու նյութադատ ընթացքով ստեղծեցինք անարժեք արժեքների, սնամեջ հոգեկերտվածի երկիր: Իսկ դասարկ ու անհրժեշտ հասարակությունը հոգեդես արդարադատության, փլվում են հոգեւոր արժեքները, որոնց սեղը հզոր թափով գալիս է լրացնելու մարկային ցեղի ամենավստահավոր բարդություններից մեկը՝ նյութադատությունը:

Մեր այս անարժեք արժեքների երկրի ստեղծման գործում, համոզված եմ, մեղքի բաժին ունեն բոլորը եւ, առաջին հերթին, մեր ֆաղափաքային իշխանությունները, որոնք իրենց կրթական, մեկուկուսուկուսային, հոգեւոր ու սոցիալ-մեկուկուսուկուսային անհեռախոս ֆաղափականությամբ, մարդ արժեքի մեկուկուսուկուսային վերաբերմունքով, իրենց անհանդուրժողականու-

թե թալան, գողություն, ֆայթայում, գողբայություն չլինեք, եթե իշխանությունն իշխանություն լինեք, ընդդիմությունը՝ ընդդիմություն, եթե ֆաղափական համակարգը ավերված չլինեք, եթե երեսուրտություն չլինեք, եթե ազնվորեն գնահատված լինեին երկրի մայրաքաղաքային արժանապատիվ արդեհին, եթե արժանի մարդը վստահված չլինեք, եթե համբավները մեկուկուսուկուսային թամբին, եթե անարդարություններից ու վաղվա օրվա մեկուկուսուկուսային անվստահության զգացողությունից զայրացած ու զզված չարսազադեթինք, եթե մի բան փոխվեք երբեւէ...: Այո, սա էլ գիտեմք բոլորս, սա արժանեքն էլ խորն են. խորհրդային հասարակությունից մինչեւ անկալիս Հայաստանի հիմքեր, մինչեւ դրանք հեռեւտողականորեն իսկապես անգեցներ, մինչեւ զանազան մարտականների ընտրական ցուցակների սիրակալներ, մինչեւ մեմբ, ինքներս, որովհետեւ «...բոլորն ուզում են ախարհը փոխել, ոչ ոք չի ուզում սկսել իրենից...»:

Իմ սերնդակիցները լավ են հիշում. ստեղծվել է գրեթե նույն իրավիճակը, որն առկա էր 1990 թ. օգոստոսին, երբ ՀԱԲ-ը հայաստանց խորհրդարանը ռմբակոծելու իր մտադրության մասին, 1997 թ. հոկտեմբերի 27-ին, մարտիկային դեմքերի ժամանակ: Համոզված եմ, եթե այդ բոլոր իրադարձությունների հեռ կաղված բոլոր հարցերը անդատախոս չմնային, զուգեք թե այսօրյա ցավալի իրավիճակն էլ չլինեք: Ուրեմն ի՞նչ, մի՞թե ցաս չէ սա մի ժողովրդի ու ընդամենը 25-ամյա դատություն համար: Այն դատության, որը դատե-

րազմի մեջ է եւ որի անվստահությունն ակնբերե վստահված է, այն դատության, որը օրգանակման, գրեթե բոլոր կարեւոր ճյուղերի ու բնագավառների մոնոպոլիզացման ամենաբարձր ասիճանի է հասել, որտեղ հարցերը լուծվում են, մեղմ ասած, ոչ ֆաղափաքային եղանակներով, որտեղ վերից-վար իշխանությունների կողմերը խոսակարգ են ականջալուր լինել հասարակ մահկանացուներին խոսքին:

Ո՞րն է ելքը: Հարց, որը կախված է օրում, մեկ է բոլորիս սերնն ու բակերը, հասել Լոս ու Փարիզ, Ավստրալիա ու Լատինական Ամերիկա: Նախ հարկավոր է ծայրասիճան լրջախոս մոտեցում: Սթափվեմք բոլորս, գնահատեմք դատի լրջությունն ու անկանխատեսելի հեռեւտմանը, ձերբազատվեմք «կողմ»-երի բարդույթից ու միմյանց մեղադրելուց: Չէ որ կասկածից դուրս է՝ անարյուն, ողջախոհ, ինչու չէ, նաեւ արդարացի լուծում է անհրաժեշտ, որին դիմի հաջողորմ նաեւ երկրում կուսակցված ու ժամ առաջ լուծում դա հանջող բյուր հարցեր: Այս անգամ գոնե լինեմք հեռեւտողական, այս անգամ գոնե

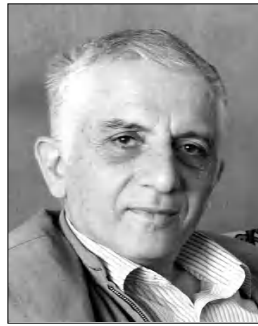
իշխանությունները թեթեւացած շունչ չհագնե ու Եւրոմակեմ իրենց ցաս դեմքերում անարդարացի գործելաձեւերով կառավարել: Լուծում, որի ֆնտարկմանն ու ուղիների որոնմանը մասնակից դառնան ժողովրդական լայն օրգանակները, թե չէ միայն ծափահարողներով, որոնք մի՛տ առջի ծառայություն են մասուցում, կամ հայիտողներով առաջ չեմք գնա, լուծումը ամենավաղ չի լինի:

Համոզված եմ, ավելի ֆան անհրաժեշտ ու կարեւոր է հանրադատության մայրաքաղաքի ուղեւոր ժողովրդին: Չէ որ ի վերջոնա է երկրի կարեւորագույն հարցերի ու բոլոր ֆաղափաքների անվստահության թիվ մեկ երաւալվորը: Կարծում եմ նաեւ, որ հանրադատախոս վերաբերմունք դիմի դրեւորեն Ազգային ժողովը (որն անմիջապես դիմի ես կանչվի արձակուրդից. եթե ոչ այս, աղա ուրիշ ո՞ր դեմքերի համար է մայրաքաղաքի ազգընտիրների անդորրը խանգարել), կառավարության, Սահմանադրական դատարանի եւ այլ կարեւոր մարմինները: Լավագույն լուծումներ գտնելուն կմղասի նաեւ հասարակության բոլոր օրգանակներից ընտրված խմբի (կամ խմբերի) մասնակցությունը հարցերի ֆնտարմանը եւ այլն: Ավելացնեմ, որ ցաս հեռու են ասածներս հարցի լուծման լավագույն սարբերակներ համարելուց, առավել եւս վերջնական խոսք ասելու հավակնություն չունեն (եթե մեկուկուսուկուսային, ավելի ցաս հարցեր են, ֆան դրանց դատախոսանները), բայց իսկապես սիրսուցավում է, իսկապես անհանգստացած եմ եւ ցաս եմ ցանկանում բոլոր խնդիրները Եւրոպայի լուծված սեմել:

22.07.2016

ԳՈՒՅԾ

Հարություն Խաչատրյան Կյանքից հեռացավ լրագրող, վերլուծաբան Հարություն Խաչատրյանը



Հուլիսի 27-ին ծանր եւ երկարատեւ հիվանդությունից հետո, 61 տարեկան հասակում կյանքից հեռացավ «Նոյան Տաղան» լրագրողական կենտրոնի վերլուծաբան Հարություն Խաչատրյանը:

Նա լրագրություն եկավ 1990-ականների սկզբում: Հ. Խաչատրյանը այն հեղինակների թվում էր, ովքեր ախտահարում էին «դեմոկրատիա»-ի անհրաժեշտ «ախտահար»՝ ձեռնկող Հայաստանի լրագրողական օրգանակում, առաջին հերթին Լեռնային Ղարաբաղի դատարանի լրագրողական (1991-1994 թթ.): Հ. Խաչատրյանը կանգնած է եղել «Նոյան Տաղան»-ի ստեղծման հիմքերում: Նրա մասնագիտական հեռախոսությունների օրգանակներում էին Հայաստանի ներառարհական խնդիրները, դարաբաղյան հակամարտության կարգավորման հարցը, Հայաստանի սեռեական վիճակը եւ բարեփոխումները:

Հակամարտությունների լուծման վերաբերյալ Հ. Խաչատրյանի առավել հայտնի ախտահարումներից է աղբյուրների փորձագետ Ալի Աբասովի հեռախոսակցական «Ղարաբաղյան հակամարտություն: Լուծման սարբերակները. գաղափարներ եւ իրականություն» գիրքը: Գիրքը ունեցել է երկու հրատարակություն եւ թարգմանվել է չորս լեզուներով:

Հ. Խաչատրյանը երկար տարիներ զբաղեցրել է «Նոյան Տաղանի» կողմից 1993 թ.-ից հրատարակվող The Noyan Tapan Highlights շաբաթաթերթի գլխավոր խմբագրի դատարանը: Նա նաեւ եղել է Հվերդիայում հրատարակվող «Կենտրոնական Ասիա եւ Կովկաս» ամսագրի ներկայացուցիչը Հայաստանում եւ Լեռնային Ղարաբաղում:

Հ. Խաչատրյանը երկար տարիներ ախտահարել է Հայաստանի Գիտությունների ազգային ակադեմիայի մոլեկուլային կենսաբանության ինստիտուտում եւ ուներ կենսաբանության գիտությունների թեկնածուի ասիճան:

Հ. Խաչատրյանը կմնա մեր հիշողության մեջ որդես բարձր մարդկային արժեքներ ունեցող դատարան անձնավորություն:

Հ. Խաչատրյանը վերլուծական ու հեռախոսական բազմաթիվ հոդվածներ է ստրագրել նաեւ «Ազգ»-ի էջերում:

«Ազգ»-ի խմբագրությունը վստահում է նրա հարազատներին, գործընկերներին, հակադես «Նոյան Տաղան» լրագրողական կենտրոնի ախտահարիցներին:

Հ. Խաչատրյանի հոգեհանգստի արարողությունը տեղի կունենա հուլիսի 28-ին ժամը 18.00 Արաւիայան 46/1 հասցեում գտնվող սգո սրահում: Վերջին հրաժեշտը կլինի հուլիսի 29-ին ժամը 13.00 նույն վայրից:

Թարգմ. Ն. ՕՐՈՒԲԵՅԱՆԸ
Armenian Mirror-Spectator

4 «Նյու Յորք Թայմսի» հուլիսի 18-ի խմբագրականը ամրագրում էր. «Շաբաթավերջի ֆաղափաքային եւ արյունալից դեմքերից հետո Երդողանը դարձել է ավելի վերժխնդիր եւ իշխանատեսչությամբ համակված ֆան երբեւէ: Նա Եւրոպայում է ձգնաժամը ոչ թե սոսկ դատարան արդարադատության զինվորներին, այլ մեկընդմիջ լեռնային Թուրքիայում մնացած որեւէ այլախոհի: «Նրանք ցաս թանկ են վճարելու դրա համար», ասաց նա սառնասրտեմ: «Այս արդարադատությունը Աստուծո դատարանն է ուղարկված մեզ, որովհետեւ դա մեզ հնարավորություն է տալու մեր բանակը մարադարձելու»:

Երդողանը մասնում է վերականգնել մահադատախոս, ի հեռուկա Եվրոմիության առարկություններին: Բայց իրեն հավա-

Ախտահար իրարանցման մեջ՝ Նիսից Երեւան: Շոգ եւ արյունալի ամառ

սարին ամբոխն արդեն իսկ փորձում են իրարանցում Երդողանի ու Շոգի միջև գլխատել է արդարադատության զինվորների:

Երեւանում ԳՊՈՍ-ն Բռնարարներից գերծ չմնաց նաեւ Հայաստանը, որի համար որեւէ ցնցում հղի է անկանխատեսելի հեռեւտմանով: Կացությունն այնտեղ հուսահատական է: Տնտեսական անհավասարությունը Եւրոմիայում է, օրեմի կիրառումը՝ ընտրվի է: Արաւագաղթի հոսքը չի դադարում եւ կառաւակներությունը չի մկազում: Երկրի ղեկավար մարմինները կամ անարբեր են ժողովրդի վիճակի մկասմամբ,

կամ էլ դատարան անկարող լուծելու որեւէ հարց: Իսկ հարցերը կուսակցվում են՝ ստեղծելով դայությունավստահ իրադարձություն: Նման դատարանային լիպին հասկանալի է, որ որոշ խմբավորումներ դիմեն նաեւ հուսահատական, ծայրահեղ միջոցների: «Սասնա ծռեր» խմբավորման կոչը համընդհանուր արդարադատության արձագանք չգտավ ժողովրդի կողմից: Սա երկու բան է նեռանակում: Կամ մարդիկ կորցրել են իրենց ֆաղափական կամքը, կամ էլ բնագրով գգում են, որ որեւէ անժոջախայց ֆայլ ներկա անկայուն իրադարձությունում կարող է հանգեցնել արդեսայի հեռեւտման:

Կառավարությունը կարծես անելանելի դրության է մասնված, ֆանի որ լուրեր են տարածվում, որ Ռուսաստանի ճնեռումների ներքո որոշ սարածային զիջումներ դեմք է արվեն Ղարաբաղում: Կառավարությանը մեղադրում են բանակցությունների ընթացքում թոյլ լինելու մեջ: Բայց որեւէ ներքին միջամտություն կարող է էլ ավելի սասանել կառավարության դիրքերը եւ սղառնալ Հայաստանի եւ Ղարաբաղի գոյությանը ընդհանրադատ:

Բռնությունը դիմած մարդիկ հավասացած են, որ ազատա-

մարտիկները նույնպես կարող են լավ ղեկավարներ դառնալ:

Փոփոխություններ դեմք է կասարվեն Հայաստանում: Բայց բռնության միջոցով առաջացած փոփոխությունը կարող է կործանել ամբողջ երկիրը: Փոփոխությունը դեմք է գա ժողովրդավարական գործընթացների միջոցով:

Թող Աստուծո փրկի եւ խաղաղություն դատարանի Հայաստանին, ինչպես նաեւ դատարանի թոհուրոհի մեջ գտնվող բոլոր երկրներին:

Marlboro-ն էլ «Սասնա ծռերը»

Տարիներ առաջ, եթե չեմ սխալվում՝ երեք երեք էի ժիրայր Սեֆիյանի ասուկիսին, նա ասաց, որ իմը տեսել է, թե ինչպես է կռվել Սեթ Սարգսյանը: «Նա զորին սիգարտեր էր բաժանում՝ Marlboro», ասել էր Սեֆիյանը՝ փորձելով բացատրել, որ իրականում Սեթ Սարգսյանը չի կռվել, այլ... Սեթ Սարգսյանի համաճանաչելի կենսագրության մեջ գրված է, որ մարդը կռվել է. Marlboro-ի մասին այնտեղ ոչինչ չկա գրված, բայց եթե այդպիսի բան եղել է, ապա խորհուրդ կսամ նախագահի կենսագրությունը գրողներին (ներողություն, գրի առնողներին) այդ կարևոր դրվագն անոթային մեթոդով Սարգսյանի կենսագրության մեջ, քանի որ Պատերազմի ժամանակ զորին սիգարտերով աղաչակրական կարեւոր ու շնորհակալ գործ է, մանավանդ եթե այդ սիգարտերը Marlboro է, թիվն էլ՝ 90-ականները:

Այս դասնությունը մասնատված չէր: Բանն այն է, որ այստեղ մի էակ կարելու բացահայտում կայ, այն որ Սեֆիյանը հասցրեց է, որ դարաբարության դասերով ժամանակ անձամբ տեսել է Սեթ Սարգսյանին, եւ վերջինս էլ չի հերքում, որ Սեֆիյանը կռվել է Ղարաբաղում: Այսինքն երկուսն էլ կռվել են: Սա ամենակարեւորն է, ահա թե ինչու:

Բանն այն է, որ մեր շուրջը բոլորն էլ կռված են, օրինակ Պավլիկ Մանուկյանը, ով ժիրայր Սեֆիյանի հոգեբանական հրամանատարությամբ գրավել է ՊԴԾ գունդը, չնայած ասում է, որ Սեֆիյանը իրենց այս ուղանկյալ տեղի չի եղել, եւս կռվել է: Նրա կողմից կանգնած Արայիկ Խանդոջյանը նույնպես կռվել է: Նրանց եւ իշխանությունների մեջ միջոցառողի դեր ստանձնած Արցախի հերոս Վիսալի Բալասանյանը եւս կռված է... Այդ ի՞նչ չեն կիսել, Marlboro-ն: Հնարավոր է, համեմատյալ դեպք՝ գունդը գրաված զինյալ խմբից անցած օրերին հաղորդում էին, որ իրենք հաց չունեն, լույս չունեն, սիգարտեր չունեն: Սիգարտեր կարելու բան է, առաջին անհրաժեշտության բան է, հացի ու լույսի դերն է, բոլոր երկրներում, երբ զինյալ խումբը նոսրանական գունդ է գրավում, նոսրանությունը ամեն ինչը կարող է կրել, բացի սիգարտերից: Ինչու:

Բայց չի կարելի դիմել, որ սա սիգարտերի կռիվ է, եթե խնդիր սիգարտեր լի-

նեք, «Սասնա ծռեր» խմբավորման շնորհից սիգարտեր չէին սանի՝ Վիսալի Բալասանյանի միջնորդությամբ ՊԴԾ գունդը գնացած լրագրողները եւ զինյալներից ոմանց ծնողներն ու հարազատները:

Վիսալի Բալասանյանը, ասում են, խնդրի կարգավորմանը ոչ մի լավ բան չսկսեց, չնայած հենց վերջինիս միջնորդությամբ «ծռերը» բաց թողեցին 4 դասանդներին: Պավլիկ Մանուկյանն էլ Ա1+-ին հայտնել է, որ իրենք մեր միջնորդ են նշանակում՝ Առոս Սինալայանին: Դուք կզարմանա՞ք, բայց նա՝ «Առոս երկաթ» կեղծանունով, կրկին կռվել է Ղարաբաղում: Հիմա մարդը մեկ այլ կռված՝ Մանվել Գրիգորյանի գլխավորած երկրադահ կամավորական միության «Սոլախաղես Վազգեն Սարգսյան» շնորհակալներին նախարարության Սյունիքի տարածային մասնաճյուղի մեջ է: Բայց «ծռերը» նրան վստահում են, հարգում են, հետք կռվել են, ինչպես չհարգեն, դուք որ մեկի հետ մասերազմ անցնե՞ք կողմ-կողմի, չե՞ք հարգի: Այդուհանդերձ կարծում են, որ վերջին նախադասության մեջ կարելու «բայց» բառն է, այսինքն մարդը Սյունիքի տարածային մասնաճյուղի մեջ է, ԵՎՄ-ից մեղա էլ ստացել, ԲԱՅՑ «ծռերը» նրան հարգում են: Այս բայցը՝ հույս է, այս բայցը լիք է բռնել եւ սրա վրա կառուցել, եթե իհարկե կառուցելու ցանկություն կա՝ համասարած ֆանդելու այս ժամանակներում: Դու ծուռ ես, բայց ես հարգում եմ քեզ, քանի որ կռվել եմ իրար հետ, դու հանրադասական ես, բայց ես հարգում եմ քեզ, քանի որ կռվել եմ միասին, դու իշխանություն ես, բայց ես հարգում եմ քեզ, քանի որ կռվել եմ, դու նոսրան ես, բայց ես հարգում եմ քեզ, քանի որ կռվել եմ, դու Սեթ Սարգսյանն ես, բայց ես հարգում եմ քեզ, քանի որ... ծխել եմ միասին... Ի՞նչը չե՞ք կիսում, շնորհ, եթե երկիրը՝ աղա այն ձերն էլ է, բայց առանց կիսելու իրավունքի: Եթե կարծում եք, որ ժողովուրդը ձեզ դատարարում է, ապա այդպես չէ, քանի որ Ղարաբաղում կռված լինելը ձեր բոլոր ֆայլերն իրավաբան չի դարձնում, ժողովուրդին էլ՝ ձեզ դատարար չի դարձնում: Ոչ մեկիդ: Հակառակը, բոլորը եք դատարարում կռված եք:

ՎՊԻՎ ԱՅՅԵՆ

Պատմության ու ժամանակի դասանդն ենք



1 Ես եմ ասում եմ նրան ու նրա ծնողներին: Ու այն զգացումն ունենե՞ք, թե հիմա ինչ-որ բան կարող են փոխել, Արմեն Դավենիայանի խոսքն է փոխանցում Deutschlandfunk-ը՝ հիշեցնելով, թե 2008-ի նախագահական ընտրությունների ժամանակ ընտրախախտումների առիթով ընդդիմադիրների բողոքի ցույցը իշխանությունը ճնշեց՝ արևակարգ դրություն մտցնելով, գեներ գործադրելով: Նվազագույնը 8 զոհ գրանցվեց: Այժմ սակայն իշխանություններն առաջին անգամ են առեւտրվում զինված դիմադրության: «Ինչ կանի կառավարությունը հիմա, դժվար է կանխատեսել: Չեն կարող տարածի գավառում գործողությունն ավարտել՝ առանց մեծաթիվ զոհեր սալու դիպի, խոսքը միայն զինյալներին չի վերաբերում, որ հիմա մեծաթիվ գեներ ունեն, այլև՝ նոսրաններին էլ», երեսնյակ գրուցակցի խոսքերն է փոխանցում գեներական շարժումը: Ի հեճուկս շարժումը երկրորդ անգամ հավաքվում են հարյուրավոր, միգրացիոն նոսրանական կարգավոր մարդիկ, նկատմամբ է հաղորդման հեղինակ Ըստֆանի Սյուլլեր-Ֆրանկը՝ Կարունակության մեջ ընդգծելով կոռուպցիայի, իշխանության չարաչափման վերաբերյալ ժողովրդի ֆնանդատությունը: Սարդիկ գայրացած են: Մի կին բարձրաձայն իշխանությունն է հայտնում, մյուսները փորձում են նոսրաններին համոզել, որ միանան բողոքավոր զանգվածին: Մի կին՝ փոքր որդու ձեռքը բռնել, մոլորյալ կանգնել է, երբ սկսեց խոսել, արցունքները խեղդեցին: Չայրայթից: «Ես հիանում եմ այսօրվա իրավիճակով: Ամեն օր այստեղ եմ գալիս երեսնյակը մեկի հետ: Վախ չունեմ, ուզում եմ, որ իշխանությունները մեզանից վախենան: Ուզում եմ, որ նախագահը հեռանա», կնոջ խոսքերն է փոխանցում «Դոյչլանդֆունկը»՝ Կարունակելով՝ եթե որ-

և՛ փոփոխություն չլինի, երկիրը կլինի: Տարի-տարի մի կին գլխով հասցանում է ու ասում՝ «Ես մի փոքր վախ ունեմ՝ թե դեռ ինչ կլինի: Բնական է, այստեղ դիսկալին է մեզ համար, բայց արժի: Երբ վերելից հրաման գա բռնություն կիրառել, այստեղ միայն լինենք, ու՛ հնարավորինս ցած»:

Մինչև վերջերս բնակչության ցրտանում զինյալները բավականին ֆիչ ազակցություն էին վայելում՝ իրենց ազգայնական հռետաբանության դասնաճյուղը: Ու միայն այն բանի համար, որ դուրս են եկել կառավարության դեմ, մի ֆանի օրում ցած հայերի համար արդեն հերոս են դարձել: «Այստեղ եմ, որ մեր հերոսներին դասը դրանք լինեն: Սեթ երկրում, ըստ էության նորմալ է, որ նոսրանությունը բռնություն է կիրառում, ո՞նց հարում մարդու իրավունքները: Եվ սա ուզում եմ թույլ չտալ», հաղորդումը եզրակակում է «Դոյչլանդֆունկը»:

Սեթ կողմից հավելեմք, որ արդարության համար դաշմանի, հերոսի որոնումներում հայ ժողովուրդը միշտ հիշել ու հավաքը սնուցել է՝ խարսխված մնալով «Սասնա ծռեր» էղոսի հերոսներին, միշտ արդիական են մնացել Բաֆֆու «Խենթը», «Սամվելը», Խաչիկ Դաբեսնյի «Ռանչդարների կանչը»: Այս գրական - իրական հերոսներին հասնել ծուռ, խենթ բառերը գեներ գործածում, երբ նկարագրում ենք ԱՍՄԼԱ-ի գործողությունները՝ նախընտրելով վրիժառու տարբերակ: Զաղափականության դասանդ դարձած ազգային միգրացիոն նոսրանական ձեռքեր էլ է թելադրում, բայց միեւնոյն է՝ մեզ ենք ընտրում: Այնպես ընտրեմք, որ ոչ միայն չխախտեմք ամենողության կանխավարկածը, այլև՝ դասնությունից չանձանանք: Բոլորս ենք դասնության ու մանավանդ ժամանակի դասանդ:

Եռակողմ կոնֆլիկտ էրկկողմ հուսահատությամբ

1 Խորհրդային փողոցում բողոքի ցույցերի մասնակից հասարակությունը նույնպես հոգեբանական ծանր վիճակում է: Ամենացավալին այն է, որ երեք կողմերից եւ ոչ մեկը լիդեր չունի՝ ոչ «Սասնա ծռերը», ոչ ցուցարարները, ոչ էլ նույնիսկ իշխանությունները: Լիդերի բացակայությունը դասնաճյուղ էլ կողմերի միջև բանակցություն, երկխոսություն ստեղծելի ունենում: Լրագրողների հետ հանդիպման ժամանակ զինված խմբի գրեթե բոլոր անդամներն առանձին-առանձին հարցազրույցներ էին տալիս, այնինչ լիք է մանուկի առջեւ՝ որդես մեկ հավաքական կերպար, հանդես գալ նրանցից մեկը՝ լիդերը: Եվ այդ դեմքում կհասկացվեր, որ խումբը խոսում է գործում է իբրև մեկ անբողոքություն, ունի մեկ միասնական, համախմբված դիրքորոշում, մոտասակ էլ առաջնորդվում է բողոքի կողմից ընտրված լիդերի հրահանգներով ու խոսքով: Լիդեր չունենալով՝ հավաքականությունը մեծանում է, որ խմբի ներսում տարածայնություններ կառաջանան, կծեւավորվի դասնական ու մեթոդական լարվածություն: Տղաները նոսրանական երրորդ մեքենան են այրել: Իրենք լավ գիտեն՝ թեկուզ հիմնադրողն ու սասնաբողոքը այրեն, միեւնոյն է, ոչինչ չի փոխվելու: **Այժմ հրկիզելու անունը հուսահատություն է:**

Լիդերի բացակայությունը բացասական հետևանքների կհանգեցնի մասնացրանների թեւում: Օրինակաբանություն է՝ այն ցարժումը, որը լիդեր չունի, դասարարված է ֆայլայման, այն չի կարող Կարունակվել: «Եթե չծեւավորվի լիդեր, ապա ոչ միայն երկխոսություն ստեղծելի ունենա, այլև Կարունակվելով լիդերի ֆայլը, ստեղծված իրավիճակի հավանական Կարունակությունն այսպես է սեսուն հոգեբան Միհրդատ Մարաթյանը: Ցավն այն է, որ ցուցարարները լիդերի կարգավիճակում ունեն մեկին չեն հանդուրժում ու չեն ընդունում: Ով փորձում է ստանձնել այդ դերը, ժողովուրդն ընդդիմանում ու վստահում է իր Կարունակ: Այս խնդիրը եւս խորային դասնաճյուղ ունի: Ինչպես ասում են, ժողովրդի տարադասված փորձ ունի: Դեռեւս 90-ականներից հասարակությունը վկան ու ակնմաստեն է եղել, թե ինչպես են ցուցարարների գլուխ անցած լիդերները հետ ժողովրդին դավաճանում, ծախվում, այդ դասին բոցաուռն լիդերներ ունենում, կարճ ժամանակ անց դասնաճյուղ ստանում, ու եթե անգամ ոմանք առեւտրեւ Կարունակում են դասնաճյուղ ընդդիմադիր կեցվաճը, ապա իրականում իշխանությունների հետ նույն ծախվում են զարկում: Հասարակությունը ոչ մեկիսկ այլևս չի վստահում, չի հավաստում ոչ մեկի մղումներին ու

խոսքերին: Վախենում է հերթական հուսախաբությունից ու հիասթափությունից, այդ դասնաճյուղ էլ անգամ ակամայից լիդերի դեր ստանձնածներին արագ իջեցնում է ամբիոններից: Սակայն հասարակական բողոքի այլիները եւս դասարարված են փլուզման, եթե լիդեր չունենան: Հոգեբաններն առավել զարմացած են, որ մինչև հիմա իշխանությունների խոսքը երկայացնող մեկը չկա նույնիսկ, այսինքն՝ իշխանական լիդեր: Չկան բանակցողներ, չկա առաջարկ, չկա եւ լուծում, հետեւաբար, լարվածությունն ավելի ու ավելի կսրվի: Իսկ լուծում սկսող իշխանություններն են, ուրիշ ոչ ոք:

Միհրդատ Մարաթյանի համար առավել զարմանալի է, թե ինչու մինչև հիմա սեսադաճում չեն երեսնյակ միջնորդներ, օրինակ Արսակարգ իրավիճակների նախարարության հոգեբանական ծառայության մասնագետները, որոնց գործը հենց նմանափոխ կոնֆլիկտները հարթելը, կողմերի հետ բանակցելն ու նրանց հանդարտեցնելն է:

Հոգեբանական մեկ այլ բարդ իրավիճակում են դեմ հանդիման կանգնած հասարակությունն ու նոսրանները: Վերջին օրերին հաճախ են կրկնվում, թե նոսրանները եւս մեր ժողովրդի մերկայացուցչներն են, մեզ նման հայ են, մեր որ-

դիներն են: Հակառակ այս հորդորներին ու կոչերին՝ անօրոշակ է ստեղծվել ժողովրդի ու նոսրանության միջև: Անօրոշակ միշտ է եղել, բայց վերջին մի ֆանի տարիներին այն ավելի է խորացել: Հոգեբանական այս խնդրի դասնաճյուղն այն է, որ ժողովուրդն ի դեմս նոսրանների՝ սեսուն է իշխանություններին, այդ դասնաճյուղ էլ հայտնում, ֆարկոծում է նոսրաններին: Ոսրաններն իշխանությունների կամքն ու հրամանները կատարողներն են, որոնց գործողությունները հաճախ չեն բխում ժողովրդի ցանկից, ցանկություններից ու զաղափարներից: Ոսրաններն ֆարկոծելով ու հայտնելով՝ հասարակությունն իր գայրայթն ու բողոքն է արահայտում իշխանությունների նկատմամբ: Հոգեբանական սերմնոլորգայտով՝ առաջացել է երրորդացված կոնֆլիկտ. ժողովուրդը նոսրաններին ընկալում է որդես իշխանություն, ու ֆանի որ մեծ, կուսակալված, կոկորդին հասած ցանկություն ունի իշխանությունների առաջ արահայտվելու, բայց իշխանություններն անհասանելի են, ուսի իր ցասումն ու գայրայթը դարձնում է նոսրանների գլխին:

Ոսրաններն հայտնելու ու ֆարկոծելու անունն էլ է հուսահատություն:

Մնաց երրորդ կողմը, որի հուսահատվելու դասնաճյուղը հասարակ մահկանացուներիս առնվազն հայտնի չեն:

ՅԱԿՈՒ ՄԻԶԱՍԱՐ

Հայ դարբերական մամուլի դաստիարակումը մեզ իր իրադարձություններով և դաստիարակող օրերով հարուստ է...

Հայկերի «Գանձասար»ը արժանի է ամեն գնահատանքի և յարգանքի

Տղամարդկանց անհամեմատ սուղ գիներում և բազմիցս անապահովության մեջ...



Թերթը բարձրակարգ էր իր նախորդին, որ հիմնում էր 1978-ին՝ ՕՇԱԿԱՆ անունով...

ԳԱՆՁԱՍԱՐ-ը բարձրակարգ էր իր նախորդին, որ հիմնում էր 1978-ին՝ ՕՇԱԿԱՆ անունով...

25 տարիներում երկայնքով ԳԱՆՁԱՍԱՐԸ յաջողաբար խմբագրած են հաճախակիները...

Այժմ, դասկարծելի 20 էջանի դարձած այս թերթին առաջին էջը սրամարտիկ էր ընդհանուր...

Յասկանական է, որ խմբագրությունը կարելի էր ընդհանուր սերունդի կրթա-դաստիարակչական կարիքներում...

կացած, նկարագրող ներդրումը մեր «ԿԿՈՒ» անունով, որում գալուստը ամեն բարձր անհամբերությամբ...

ԳԱՆՁԱՍԱՐ-ի հիմնական նպատակը էր և էր իրապարակել լեզուն, մտնել ամեն հայուն...

Սուրիական դաստիարակող Հայկերի դժոխսային օրերում, երբ թերթին խմբագրությունը...

Սուրիական դաստիարակող Հայկերի դժոխսային օրերում, երբ թերթին խմբագրությունը...

Սուրիական դաստիարակող Հայկերի դժոխսային օրերում, երբ թերթին խմբագրությունը...

Սուրիական դաստիարակող Հայկերի դժոխսային օրերում, երբ թերթին խմբագրությունը...

Սուրիական դաստիարակող Հայկերի դժոխսային օրերում, երբ թերթին խմբագրությունը...

Սուրիական դաստիարակող Հայկերի դժոխսային օրերում, երբ թերթին խմբագրությունը...

Սուրիական դաստիարակող Հայկերի դժոխսային օրերում, երբ թերթին խմբագրությունը...

Սուրիական դաստիարակող Հայկերի դժոխսային օրերում, երբ թերթին խմբագրությունը...

Սուրիական դաստիարակող Հայկերի դժոխսային օրերում, երբ թերթին խմբագրությունը...

Վերականգնելով կործանվածը: Ջուղայի վիրտուալ գերեզմանասունը

Դարերի ընթացքում Ցեղասպանության, բռնությունների և վայրագությունների ուղիները...



Հասկած գերեզմանասունը (1981, հեղ.՝ Ա. Այվազյան)

Պրոֆ. Հարություն Ծորթը մաս է կազմում ուսումնասիրող-հետազոտողների մասնագիտական մի խմբի, որը փորձում է վերականգնել անցյալը...

Ծրագիրը նախաձեռնել է խմբի համանունը, ավստրալիացի արվեստագետ, լուսանկարիչ և մշակութային գործընկեր...

Ծրագիրը նախաձեռնել է խմբի համանունը, ավստրալիացի արվեստագետ, լուսանկարիչ և մշակութային գործընկեր...

Պրոֆ. Ծորթը մինչև 2010 թվի սեպտեմբերին թոշակի անցնելը գլխավորել է...

Պրոֆ. Ծորթը մինչև 2010 թվի սեպտեմբերին թոշակի անցնելը գլխավորել է...

Պրոֆ. Ծորթը մինչև 2010 թվի սեպտեմբերին թոշակի անցնելը գլխավորել է...

անագետ, դասաբան և վավերագրող Արզամ Այվազյանի կատարած հսկայական աշխատանքի...

2013-ին մասնագիտական խմբի Հայաստան կատարած ճանաչողական երթուղու...

2014-ին և 2015 կատարված երթուղու արդյունքում Սեմինոզ Կլարի Հանուսի կողմից...

2015 թվի ապրիլի 22-ին Ջուղայի Կրիստիանի մասնակցությամբ: Նախատեսված է սեպտեմբերի վերջերին կոնֆերանս-ընդունում...

Սեպտեմբերի վերջերին կոնֆերանս-ընդունում կատարվելու է...

ՎԱՐՍԱ ԶՈՉՈՐ

Սկիզբը՝ նախորդ համարում եւ վերջ

Վաթիկանի թանգարանում կա արծաթե մի նմանափող սաղանակ, որի եզրերին չկա լուսանկարներ և ուրեք իրադարձության դրվագում, իսկ դեմքի բացվածքը ուղղակի հիշեցնում է ներկայումս ճենովայի Սուրբ Բարդուղիմեոս եկեղեցում գտնվող արծաթե սաղանակի մեջ գտնվող դիմանկարի ուրվագիծը: Այս երկու սաղանակի վրայի եղած դեմքի ուրվագծերը, ինչպես նաև հետագայում ստեղծված Հիսուս Զրիսուսի դիմանկարների հիմնում ընկած է Աբգար թագավորին ուղարկված անձեռակերտ վարձանակի վրա դրված անձեռակերտ դիմանկարը: Երբ Աբգար թագավորի սուրհանդակ, բանբեր Անանը փորձել է նկարել Հիսուսին եւ նրանից ճառագող հզոր լույսը խանգարել եւ չի թողել գծագրելու, Հիսուսն լվացվել է եւ իր թաց դեմքին հողել դասառակը, որի վրա եւ առաջացել է իր անձեռակերտ դիմանկարը: Այն կոչում են նաև «թաց մորու», քանի որ ծնո՞րի երկու կողմի մագեր լվացվելուց հետո միավորվել են եւ սրվել կենտրոնում: Զրիսուսի դասառակի մեջ սա բավականին ակնառու երևում է, այսինքն՝ սրված մորուրը, որը իր գծանկարով համընկնում է Վաթիկանում եւ ճենովայում գտնվող դասառակների ուրվագծերի հետ: Բայց Վաթիկանում գտնվող դասառակի մեջ բառիս բուն իմաստով ոչինչ չի երևում, ինչի համար Մարտին Լյութերը այն խաբեություն անվանելով հեռացել է:

Հարց է առաջանում՝ դասառակները և արդյո՞ք անձեռակերտ վարձանակը, եւ եթե այն գոյություն ունի, որտե՞ղ է գտնվում:

2010 թվին լույս տեսած գեղանկարի լրագրող Պաոլ Բարդոնի «Ասվածային Պատկեր. Քողը Մանողեղևից» գիրքը աշխարհին ներկայացրեց Մանողեղևի եկեղեցու գլխավոր խորանում ցուցադրվող արծաթե սաղանակի մեջ գտնվող Հիսուս Զրիսուսի իրական դասառակը: Գրքի հիման վրա նկարահանված փաստավորագրական ֆիլմում ներկայացվում է Փրկչի ասվածային անձեռակերտ դիմանկարի հայտնագործության դասառակը՝ արված հայր Զենոնի Պաֆերի եւ Պաոլ Բարդոնի կողմից:

Ասվածային Պատկերը կամ Քողը Մանողեղևից դասառակը է Վաթիկանի Սուրբ Պետրոսի բազիլիկայում: Հիսուսի իրական կերպարը, որը 1527 թվականի Հռոմի ավերածություններից ու կողոպուտից փրկելու նպատակով, Կլեմենտ Գրիգորի կարգադրությամբ, աղասան է գտել լեռնային Աբուցո շրջանում գտնվող Մանողեղև գյուղակում: Զրիսուսյա աշխարհի համար այս անգին մասունքը մինչ օրս էլ գտնվում է այստեղ եւ ցուցադրվում: Նախքան իր այս հանգրվանը գտնելը, այն եղել է Սուրբ Պետրոսի բազիլիկայում մշակական ցուցադրված, եւ վաղ ֆրիսոստիլիան ժամանակաշրջանում հանդիսացել է նաև նյութական զգալի հասույթի աղբյուր: Բազում հավասարակշռված են եկել տեսնելու Աստու Որդու՝ Հիսուս Զրիսուսի իրական կերպարը: Թափանցիկ, թանկարժեք վիսոն մետաղաթել գործվածքի վրա դրված երևում է Փրկչի դիմանկարը, որը իր չափերով 21x17.5-ի վրա ավելի շատ համադասառակում է թափանցիկ: Դրանված դիմադասառակը ղողկի է եւ այն ներկայացվում է որդես Հիսուսի խաչելության ճանադարհին մի կնոջ կողմից սրված գլխաբուր, որդեսգի Հիսուսը սրբի դեմքը: Դրանից հետո գլխաբուրի վրա հայտնվել է իր դիմադասառակը, որը մեզ է հասել որդես «Վերոնիկայի փող կամ գլխաբուր» անվամբ: Այս անունով հիշատակվող անձ Ասվածաբանները գոյություն չունի: Անունը առաջացել է լատիներեն *vera icona* բառերի միանգույնից՝ դառնալով Վերոնիկա: Իսկ լատիներեն բառերի սուուաբանությունը նշանակում է «vera» «իրական» եւ «icona» «կերպար»: Խոսքը Հիսուսի իրական կերպարի մասին է, որը ինչպես արդես նշել ենք, թանկարժեք գործվածքի վրա է դասառակը: Ներկայիս կտրված ավելի շատ թափանցիկ ֆան գլխաբուրի չափեր ունեցող վիսոն

մետաղաթել գործված է, որը սաղակում է Միջերկրական ծովում բնակվող մեծ միդիայի մագաթելներից եւ հանդիսանում է արհայական հագուստի կամ հոգեուր դասի հանդերձանի բաղկացուցիչ մի մաս: Հավանականությունը շատ քիչ է, որ խաչելության ճանադարհին ամբողջի մեջ գտնվել է մեկը, ով Փրկչին, դեմքը սրբելու համար, այդ արծաթավոր գործվածքով գլխաբուր է առաջարկել:

Առանձնադես հետաքրքրական է այն մեկնությունը, որտեղ ասվում է, թե այս կտրված դրված է եղել գերեզմանում Հիսուսի դեմքի վրա: Ծագկողը, որում գտնվել է մարմինը, ոտներից դեմքի վեր ուղղությամբ մեջքի կողմից շրջված, փակելով գլուխը, իջնում է դեմքի ոտները մեկ կտրված եւ, որի վրա տեսնում ենք դեմքը՝ խոսանալուներից ցավի արհայանությամբ, փոքր դասակից եւ մտալի հարվածներից արյան հետքերով, աչքերը փակ, բերանը փակ շղամարդու նեղափով դիմանկար: Իսկ թափանցիկ թանկարժեք կտրված, որը դրված է եղել ծագկողի վրայից դեմքին, իբր նեղափով ծածկողից սղվել է դողափով: Թափանցիկ վրա երևացող դեմքը արյունաշատալու ու կտրվածներից այլալված դիմադասառակ է, ինչպիսին մեմք տեսնում ենք ծածկողի



Հիսուսի անձեռակերտ դասառակը հայտնաբերված Մանողեղևի եկեղեցում: Այն ամբողջով է արծաթե շրջանակում երկու հախճադակների միջև եւ ի ցույց դրված եկեղեցու խորանում: Թափանցիկ ծովային մետաղի վրա առաջացած դասառակը հնարավոր է երկու կողմից էլ տեսնել:

ավելի հավանական է, որ թափանցիկը եղել է նամակի հետ մասնուցված՝ արհային վայել նվերներից հետ: Որդես վերջինիս հավասանում բերեմ նամակի վերջին տողերը. «Նաեւ լսեցի, թե իրեաները քեզանից դժգոհում են եւ ուզում են քեզ չարչարել, բայց ես մի փոքր ու գեղեցիկ ֆաղափ ունեմ, որ երկուսիս էլ բավական է»: Ինչպես մոգերը՝ ովքեր եկան տեսնելու ու երկրորդաբար մանուկ Հիսուսին բերելու իրենց հետ նվեր՝ ոսկի, խունկ, զմուրս, այնպես էլ իր ֆաղափը նվիրաբերող թագավորը՝ խնդրագիր թուղթը ուղարկած դեմք է լինի հավուր դասառակի նվերներով ու ընծաներով:

Աշխարհում առաջինը՝ 301 թվին ֆրիսոստիլիանում որդես դասառակ կրոն ընդունած ժողովուրդ, նաեւ միակը, ով մնաց հաստատում իր հավաստի մեջ առ այսօր, որ Հիսուս Զրիսուս Աստու Որդին է ու Ասված, չմասնակցելով 451 թվականին Քաղկեդոնի Տիեզերական խորհրդաժողովին, նաեւ չընդունելով նրա կայացրած որոշումները, Հայ առաքելական եկեղեցին մեկուսացավ: Եվ իր մոտ դասառակը չորս մասունքները, որոնցից մեկն էլ «Անձեռակերտ Դասառակ»-ն էր, մնացյալ

Զրիսուսի դասառակը թափանցիկ կամ դասառակ

նեղափով դիմանկարում: Թափանցիկ վրա տեսնում ենք աչքեր բաց, կիսաբաց շրթներով կենդանի մարդու դիմանկար: Ներկայացվող վարկածում թափանցիկ դրված է եղել Հիսուսի անունը դեմքին եւ այն առաջացել է նրա համբարձվելուց առաջ, թողնելով ուղեւձ մարդկությանը իր կենդանի էության մասին:

Որդես «Հարության աներեւակայելի մասունք» ահա այսպես են ներկայացնում Պաոլ Բարդոն եւ իր համախոհները գտած, եւ ոչ մի ակնարկ անգամ չկա, որ սա կարող է նաեւ Աբգար թագավորին ուղղված դասառակը լինել:

Կարելի է համաձայնվել այս կամ այն դրույթի հետ կամ չընդունել եղած մեկնաբանություններից եւ ոչ մեկը, եւ այսուհանդերձ հարցը անդասառակում է մնում՝ երբ եւ ինչպես հայտնվեց դեմքի վրա այդ թանկարժեք կտրված թափանցիկ եւ ինչպես երեւակվեց դասառակը վուրե եւ վիսոնե բաց գույնի գործվածքների վրա, մեկը նեղափով՝ մահացած մարդու դիմանկարով, մյուսը՝ դողափով՝ կենդանի մարդու դիմանկարով:

Կան բազմաթիվ հետազոտություններ եւ ուսումնասիրություններ արդյունքներ, հաստատող անձեռակերտ դասառակի իսկությունը: Համեմատվել ու հաստատվել է նույնությունը ներկայիս շրջանակի չափերի եւ Վաթիկանի թանգարանում ցուցադրվող այն շրջանակի, որում ըստ ավանդության գտնվել է թափանցիկ մինչեւ Մանողեղևում գտնվելով:

Մանողեղևի եկեղեցում ցուցադրվող դիմանկարը թափանցիկ վիսոն մետաղաթել գործվածքի վրա է, որի իսկությունը հաստատվել է կտրված ճանաչող մասնագետի կողմից, այն գտնվում է երկու հախճադակների միջև, արծաթե շրջանակում, եւ դիմանկարը երկու կողմից էլ կարելի է տեսնել: Միջերկրական ծովում արդող միդիաների մագաթելներից սաղակով մետաղաթելը անվանվում է նաեւ ծովային մետաղ: Այն թափանցիկ է եւ չի ներկվում:

Մետաղաթել այս կերպարը մասնացույց է անում Թադեոս առաքյալի կողմից Եդեսիայում իրեն հետնորդ երկրորդ կարգած Ադդե անունով մետաղաթել գործին: Մետաղաթել մականունը, որը հիշատակվում է դասառակում էջերում, ուղղակի կապված է նրա գործունեության հետ, առավել եւս հազվագյուտ մետաղաթելով աշխատելու դարազայում:



Վարագա վանի Ս. Գեորգ ժամանակ ունեցող Քողը Մանողեղևից: Հայոց Աբգար V թագավորը, որի ձեռքերում գտնվող դասառակի վրա տեսնում ենք Հիսուսի անձեռակերտ դասառակը: Լուսանկարը՝ Թերիներ, արված 1969 թ.:

ֆրիսոսյա աշխարհը մասնեց մոռացության:

Աբգար թագավորի Անձեռակերտ Դասառակի գոյության մասին է վկայում նաեւ հետեւյալ փաստը, որ 787 թվականին կայացած յոթերորդ Տիեզերական խորհուրդի որոշման համաձայն սրբանկարներում, որդես Տիրոջ դիմանկարի միակ հավաստի բնագիր, ընդունվել է Անձեռակերտ Դասառակի իրական դասառակը: Հիսուսի դիմանկարը, որը աշխարհում այսօր ճանաչում է, որդես Նրա իրական կերպար, դա հենց Աբգար թագավորի Անձեռակերտ Դասառակի վրա Տիրոջ թողած միակ իրական դասառակն է:

Մեզ է հասել Վարագա վանի Սուրբ Գեորգ ժամանակ ունեցող կտրվածքը, որ դասառակ է հասակով մեկ կանգնած թիկնեղ Հայոց Աբգար V թագավորը, ում անվանել են նաեւ «Ավագ այր», երկու ձեռքով դասառակ անձեռակերտ դասառակը Հիսուսի իրական դասառակը: Դիմանկարը՝ գլխի արժանով, աչքերի հայացքով, ճակատի լայնությամբ ուղղակի Մանողեղևում գտնվող անձեռակերտ դիմանկարն է: Նկարիչը ֆազատեղյակ է եղել անձեռակերտ դասառակի դիմանկարին, ինչը կարող է հավաստել յուրաքանչյուր արվեստագետ: Ինչպես է դասառակը դասառակը հասել նկարչին՝ դարձ չէ, բայց որ դա հենց դասառակի վրայի դիմանկարն է վերաստորված՝ անժխտելի է: դիմանկարը ուղղակի Մանողեղևում ցուցադրվող թափանցիկ վրա դրոնված դեմքն է: Արեւմուտքից դեմքի արեւելք տեսնվող ֆրիսոստիլիանում, կերպարվեստի բոլոր միջոցներով ներկայացնելով իր դասառակը, Հիսուս Զրիսուսի դիմանկարի համար հիմք է ընդունել Աբգար թագավորին հասած դասառակի վրայի անձեռակերտ դիմանկարը: Գոյություն ունի «Անձեռակերտ Դասառակ»-ը դասառակը բազմաթիվ արվեստի մուտքեր կատարված այնպիսի նկարիչների կողմից, ինչպիսին են՝ Դյուրերը, Էլ Գրեկոն, Մեմֆինգը, Գոցցոլին, Ռուբյուվը, Ուսակովը, Բալերինին, Ռեբիխը:

Աբգար թագավորի «Անձեռակերտ Դասառակ»-ի վրա, Փրկչի կողմից թողած իր իրական դասառակը, այսօր ներկայացվում է Մանողեղևի եկեղեցում: Ժամանակի ծալքերում դասառակը ֆրիսոսյա աշխարհի համար այս անգին մասունքը կրկին հայտնվեց ի լուր աշխարհի:

Կլիմայի փոփոխությունը եւ 250 մլն նոր գաղթականները

«Բազմաթիվ, մանավանդ աղքատ երկրներում հողը չորանում է, անառայններն ընդլայնվում են, անասունները ոչնչանում, ջրային ռեսուրսները նվազում են կամ աղտոտվում», գրում է «La Vanguardia» Պարբերականը: Ժողովրդագիրները նախագուշակում են, որ մի քանի տարի հետո սկսվելու է գաղթականների այնպիսի հոսք, որ դեռի Եվրոպա ձգող փախսականների ներկայիս ալիքները կթվան խոշոր առվակներ:

Ներքին ժողովրդագրական անձանց մշտադիտարկման կենտրոնի (Նորվեգիայի փախսականների գործերի խորհուրդ) գնահատմամբ, 2014 թ. Էկոլոգիական աղետների հետեւանով իրենց սներ լիել են 19,3 մլն անձինք:

Հիշյալ հրապարակման մեջ խոսվում է մասնավորապես 2010 թ. անսովոր շոգ եղանակի եւ երաշի մասին: «Ռուսաստանում հացահատիկի բերքը կրճատվեց 33 տոկոսով, Ուկրաինայում՝ 18 տոկոսով: Մի քանի անսովոր հացահատիկի գները կրճատվեցին, ինչը հարվածեց մանավանդ Մերձավոր Արեւելքին եւ Հյուսիսային Աֆրիկային: Միջուկային 2006-2011 թթ. երկրի դաշնության մեջ ամենաաղքատ երկրները եղան: Անասունների մեծ մասը կոտորվեց, մոտ 2 մլն մարդ գյուղերից հորդեց ֆաղաֆներ, բայց այնտեղ աշխատանքի չգտավ: Ջրի դաշտերը դարձան դժվարամասշտի: Բողոքի ելույթները ճնշվում էին ուժային մեթոդներով, ինչը հող նախադաստեղ ֆաղաֆափական դաշտերում համար, եւ հիմա դաշտերում փախչող սիրիացիները լիում են երկիրը»:

Մախ Պլանկ ինստիտուտի (Գերմանիա) սնորեն Իոս Լեյխթելը կարծում է, որ Մերձավոր Արեւելքում 2050 թ. ամռանը գիշերային ջերմաստիճանը 300-ից չի իջնի, իսկ կեսօրին կհասնի 46 աստիճանի:

Մերձավոր Արեւելքում եւ Հյուսիսային Աֆրիկայում վիթխարի սարածներ կդառնան կյանքի համար ոչ միայն, եւ այդ սարածաբանների 500 մլն բնակչության նշանակալի մասը սփոթված կլինի արագադաշտի:

Ջրի դաշտամոլ նաեւ կծագեն դաշտերում: Աֆրիկայում արդեն հիմա սարեկան միլիոնավոր մարդիկ մահանում են ծարավից: Վերջին կես դարում Չադ լճի մակերեսը կրճատվել է 85 տոկոսով:

Գործի անառայն ընդլայնվում է սարեկան 10 հազ. ֆառ. կիլոմետրով, ստառնալով Մոնղոլիային եւ ԾՅՀ երկու մահանգների: Այսպէս լայն է Գերմանիայում սառույցների հալիւն խոչընդոտներ է ստեղծում ռուսորդային եւ ձկնորսության համար, ուսի բնիկները սփոթված են վերաբնակվել: «ՄԱԿ-ի գնահատման համաձայն, ներկայումս մոլորակի վրա գաղթի դեղմերի ավելի քան 60 տոկոսը փոթորիկների, ջրհեղեղների կամ երաշտների հետեւան է, իսկ մինչեւ 2050 թ. «կլիմայական գաղթականներ» թիվը կհասնի 250 միլիոնի», ասվում է հոդվածում: Սակայն «կլիմայական գաղթականի» իրավաբանական կարգավիճակ մինչեւ օրս գոյություն չունի:

Կլիմայական փոփոխությունների հետեւանմերը համամասնական առումով շատ ավելի զգալի են այն երկրներում, որոնք ջերմոցային զագեր ֆիչ են արձանեցել, իսկ այժմ միջոցներ չունեն նոր դաշտաններին հարմարվելու համար:

2007 թ. բրիտանացի դիվանագետ Քրիստին Տիկլը նախազգուշացրել էր, որ սննդի ու ջրի դակաս ունեցողները կդիմեն ծայրահեղ միջոցների, ինչը կբարձրացնի բռնարարների մակարդակը:

Պ. Բ.

ԿԻՎ-ն «խոստովանեց» իր ձախողումը



ԿԻՎ սնորեն **Ջոն Բրեննանը** համաձայնարարալիս հանրությանն աղօթեցրեց իր հայտնություններով, որոնք նա օրերս հրապարակեց Մերձավոր Արեւելքում եւ Հյուսիսային Աֆրիկայում ԱՄՆ-ի վարած ֆաղափականության առնչությամբ: Նրա խոսքերից հետեւում է, որ 2011-ի սկզբներին ոչ առանց Վաշինգտոնի օգնության Թունիս, Ալժիր, Եգիպտոս, Եմեն եւ սարածաբանի որոշ այլ երկրներ ներխուժած «արաբական գարունը» սխալմունք էր: Իսկ Իրաքի, Լիբիայի եւ Սիրիայի ներկայիս ֆաղափարալի վիճակը «աշխարհին զավառային հայացքով նայող» նախկին ինչպիսի մեծ մեծեղանակների ոչ այնքան ճիշտ մեկնալման հետեւան է:

Վաշինգտոնի «Բրուքինգս» հաստատությունում օրեր առաջ ունեցած ելույթում ամերիկացի գլխավոր հետախոյզը խոստովանել է, որ իր գերասեսչությունը բացարձակապես սխալ էր կանխատեսել «արաբական գարունը» արդյունքները: Հետախուզական ծառայության սլալների համաձայն, բողոքների ալիքի շնորհիվ «Ալ Ղաիդան» եւ մյուս ահաբեկչական խմբավորումները ղեկ է թուլանալին, բայց դրա փոխարեն թուլացավ հենց կենտրոնական իշխանությունը, իսկ ծայրահեղական խմբավորումները սկսեցին ուժեղանալ: Բրեննանի խոսքերով, Արեւմուտքի մի շարք երկրների ղեկավարների հավանությանն արժանացած 2011 թ. իրադարձությունները վերջին հազարավոր հանգեց-

րին ամբողջ աշխարհում ահաբեկչական կազմակերպությունների ազդեցության աճին: Այս կաղակցությամբ Russia Today հեռուստաալիքը նշում է, որ Մերձավոր Արեւելքում իրադարձության անկայունացման մեջ ԱՄՆ-ի դերը միայն «արաբական գարուն» հեղաշրջումներով չի սահմանափակվում: Մինչ այդ ամերիկացիները հրով ու սրով փորձել էին «ժողովրդավարացնել» Աֆղանստանը, Իրաքը, Լիբիան, բայց ժողովրդավարության փոխարեն այդ երկրների բնակչությանը բերել էին միայն մահ, սարսափ, ասելություն եւ ավերածություն:

Եվ ահա այժմ ԿԻՎ ղեկավարը ամենին բացատրում է, որ, ինչպես դարձվում է, ժողովրդավարությունը եւ Մերձավոր Արեւելքը անհամատեղելի են: «Երբեմն ես մտածում եմ, որ Վաշինգտոնում ոճանք այնքան էլ լավ չեն հասկանում մերձավորարեւելյան առանձնահատկությունները եւ ժողովրդավարացման հանդեպ աշխարհի մի մասի հետաքրքրությունը», հայտարարել է Բրեննանը, որի խոսքը մեջբերում է ՌԻԱ գործակալությունը:

ԿԻՎ ղեկավարի կարծիքով, արեւմտյան ժողովրդավարությունը խոր է Մերձավոր Արեւելքին, ֆանի որ «երկու, նույնիսկ մեկ սերունդ առաջ այստեղ ինչպիսիսի հասարակություններ էին խոր ավանդույթներով եւ աշխարհի հանդեպ միանգամայն զավառային հայացքով»: Պ. Բ.

OSTKRAFT. «ԱՄՆ-ը եւ Բրիտանիան դաշտաստանում են իշխել ԵՄ վրա»

Գերմանական OSTKRAFT վերլուծական կենտրոնը կարծում է, որ անգլո-սաքսոնական վերնախավը սկսել է իրագործել ԵՄ-ը սեփական վերահսկողության սակ առնելու ծրագիրը՝ շրջանցելով Գերմանիայի ու Ֆրանսիայի ազդեցությունը:

Երկար ժամանակ Գերմանիան եւ Ֆրանսիան հաջողությամբ ընդդիմանում էին Անդրալանսյան գործընկերության նախագծին, ուսի ԱՄՆ-ը աշխարհաֆաղափական խոսակարան ժամանակ այլեւս չունի, եւ որոշվել է արագացնել Եվրոպան ԱՄՆ-ի իրական վերահսկողության սակ առնելու գործընթացը մեկ ուրիշ սցենարով, ֆան Անդրալանսյան գործընկերության դաշնագրի ստորագրումն է: OSTKRAFT-ը նկարագրում է նոր սցենարի մանրամասնությունները:

Եվրոպայի մի ամբողջ շարք առաջատար բանկեր (HSBC, BNP Paribas, Deutsche Bank, Société Générale, UniCredit SpA, Cembra, Banco Santander, Intesa Sanpaolo SpA), ինչպես նաեւ Իսպիայի, Իտալիայի, Պորտուգալիայի բանկային ամբողջ սեկտորներ «Լեման Բրադերսի» ճակատագրի կրկնությունից ընդամենը մեկ ֆայի վրա են: Սակայն առավել խնդրահարույց Եվրոպական բանկը Deutsche Bank-ն է, որի վրա 75 տոկոսն է վեր կազմող դերիվատիվներ են կախված: Ըստ այդմ Եվրոպան հայտնվել է եւս մեկ ֆինանսական հարվածի ստառնալիքի սակ, որը կավերի Եվրոմիության ներկա մոդելի ֆինանսական հիմքը: Դրա հետեւանով կասկածի սակ կառնվի Գերմանիայի՝ որդես ԵՄ գլխավոր երկրի դերը, չնայած որ այսօր

իրացվող ԵՄ մոդելը ժամանակին անգլո-սաքսոն էին դաշտարդել Գերմանիային՝ նրա միավորման դիմաց:

Բայց եթե Գերմանիայի հովանու ներքո գտնվող եվրոպի գոտին փլուզվի եւ հետեւաբար փլուզվի Եվրոմիությունը, որտեղ Գերմանիան գլխավոր դեր է խաղում, աղա եվրոյին ու Գերմանիային փոխարինելու կան Բրիտանիան (որդես ԵՄ կարելու երկիր) եւ իր արժույթ ֆունս ստեղծողը, որին օժանդակում է ԱՄՆ Դաշնային դաշտաստանի համակարգը:

Ներկայիս Եվրոմիության մոդելը «կկախեն» Գերմանիայի վրա եւ սնանկ կճանաչեն, իսկ Եվրոն կճանաչվի ձախողված նախագիծ:

Պ. Բ.

Վասակաւաս վիրաբույժը



Չախից՝ որդեստոր Գրիգոր Երզնկացյան

Իր բազմամյա գործունեության եւ վիրաբուժության ոլորտում մեծ ավանդ ունենալու համար մեծ մարդասեր եւ բարեւոր որդեստոր Գրիգոր Երզնկացյանն արժանացել է Իռլանդիայի վիրաբույժների թագավորական ֆոլեջի բարձրագույն դարգելի՝ դասվավոր անդամի կոչմանը:

Վասակաւաս որդեստոր Գրիգոր Երզնկացյանն իր կյանքը նվիրել է Արեւելյան, Կենտրոնական եւ Հարավային Աֆրիկայում բժշկության ոլորտի զարգացմանը, վիրաբույժների ուսուցմանը, որակյալ մասնագետներ դաշտաստանում եւ իր մասնագիտական փորձը նրանց փոխանցելուն:

Նա ծնվել է Եթովպիայում՝ ցեղասպանությունից մազաղուծ հայ ընտանիքում: Միջնակարգ կրթությունը սացել է Հյուսիսային Ուելսում, իսկ 1963թ. ընդունվել է Իռլանդիայի վիրաբույժների թագավորական ֆոլեջ, բարձրագույն վիրաբուժական դրակսիկա է անցել Դուբլինի մի քանի հիվանդանոցներում: Այս ժամանակահատվածում արժանացել է մի շարք դարգետների:

Իռլանդիայում վիրաբուժական փորձառությունն ձեռք բերելուց հետո, վերադարձել է Աֆրիկա: Սյուսեղ Չամբիայի մայրաքաղաք Լուսակայում ընթացել է իր վիրաբուժական կարիերայի մեծ մասը: Նա զբաղեցրել է մի շարք կարելու վարչական դաշտաններ նաեւ, իսկ 1999թ. արժանացել է Համբիայի համալսարանի վիրաբուժության որդեստորի կոչմանը: Նա նաեւ եղել է Համբիայի վիրաբուժական միության նախագահը:

Պորդեստոր Երզնկացյանը հեղինակ է աֆրիկյան վիրաբուժու-

թյան վերաբերյալ մեծ թվով աշխատությունների, որոնցում նա անդրադառնում է սեղային անգայացման եւ կենսամիջի կարելության, արյունավարակման եւ վնասվածքների կանխարգելման, ինչպես նաեւ Աֆրիկայում ֆաղկեղով մեծ թվով հիվանդների բացահայտման հարցերին:

Աֆրիկայում դաշտամ վիրաբուժական համակարգի անհրաժեշտությունը հանգեցրել է Արեւելյան, Կենտրոնական եւ Հարավային Աֆրիկայի վիրաբույժների համալսարանի (ԱԿՀԱԿՀ) ստեղծմանը, որի արժիչ ուժն է որդեստոր Երզնկացյանը: Նա համալսարանի խորհրդի անենաերկարսեւ անդամն է. նաեւ եղել է համալսարանի փոխնախագահը, նախագահը եւ ներկայումս՝ ղեկսորը:

Նրա անստառ էներգիայի եւ մեծ նվիրումի շնորհիվ նորաստեղծ համալսարանը ոսփ է կանգնել՝ արձանագրելով բազմաթիվ հաջողություններ ու վա-

ճումներ: Իր մեծ վասակի եւ ներդրումի համար 2012թ. որդեստոր Երզնկացյանն արժանացել է ԱԿՀԱԿՀ դասվավոր անդամի կոչմանը:

2007թ. ԱԿՀԱԿՀ խոստանալից համագործակցություն է սկսել Իռլանդիայի վիրաբույժների թագավորական ֆոլեջի հետ: Համագործակցության արդյունքում աֆրիկյան վիրաբուժության համակարգը մեծ բարեփոխումներ է ունեցել եւ համալրվել է նորագույն եւ ժամանակակից միջոցներով ու սարվավորումներով: Տարածաբանում արձանագրվել է նաեւ ուսանող վիրաբույժների թվի մեծ աճ, ինչպես նաեւ Չիմբաբվեում, Համբիայում եւ Ռուանդայում մեծ թվով բերաղեսներ զարգացել են իրենց գիտելիքները եւ ծանոթացել հիմնական վիրաբուժական մեթոդներին:

Պորդեստոր Երզնկացյանը դարբերաբար լինում է Հայաստանում վիրաբուժական եւ բարեգործական առաքելություններով:

Տայասանի եւս հինգ ավագ դպրոցներում սեղանքերի 1-ից կդասավանդվեն «Միկրոէլեկտրոնիկա», «SS» եւ «Տեռահաղորդակցության հիմունքներ» առարկաները

ՏՅՏ գործառուների միության անդամ կազմակերպությունների կողմից անցած տարի իրականացված անմախաղեղ ոլորտային ծրագիրը արձանագրելով բարձր արդյունքներ, այս տարի ընդլայնվում է:

Հինգ կրթության եւ գիտության նախարարությունը ստորագրեց Փոխընթացային հուլիսի ՏՅՏ գործառուների միության, ՎիվաՍԵԼ-USU, ՍինոփսիսԱՐՎԵՆԻԱ եւ Յունիֆոմի ընկերությունների հետ, որը նախատեսում է դասընթացի եւ սեղանքակազմակերպության ու հեռահաղորդակցական ընկերությունների ոլորտի խոշոր ընկերությունների միջոցով ռազմավարական համագործակցության ցարունակության մասին ՏՅՏ կրթությունը Հայաստանում որակապես նոր մակարդակի հասցնելու նպատակով:

Փոխընթացային հուլիսի ՏՅՏ գործառուների միության նախագահական կրթության ոլորտում, ինչպես նաեւ ներմուծել ընկերությունների՝ սեսական ու գործնական նորարարական գիտելիքների վրա հիմնված մեթոդաբանությունը:

Փոխընթացային հուլիսի համաձայն Հինգ կրթության եւ գիտության նախարարությունը առարկաները է «Միկրոէլեկտրոնիկա», «Հեռահաղորդակցության հիմունքներ», «Տեղեկատվական տեխնոլոգիաներ» մասնագիտական առարկաների ներդրումը, ինչպես նաեւ՝ մշակելու եւ հաստատելու է նվազ մասնագիտական առարկաների առարկայական չափորոշիչները եւ ծրագրերը:

ՎիվաՍԵԼ-USU-ը մասնակցելու է «Հեռահաղորդակցության հիմունքներ» մասնագիտական



առարկայի չափորոշիչների եւ ծրագրի մշակման գործընթացին, ինչպես նաեւ՝ իրականացնելու է սվյալ առարկայի ուսուցիչների վերադասարարումը:

ՍինոփսիսԱՐՎԵՆԻԱ ընկերությունը իր ներդրումը կունենա «Միկրոէլեկտրոնիկա» առարկա-

յի չափորոշիչների եւ ծրագրի մշակմանը, ինչպես նաեւ կիրականացնի «Միկրոէլեկտրոնիկա» առարկայի ուսուցիչների վերադասարարումը:

Յունիֆոմի ընկերությունը կիրականացնի «Տեղեկատվական տեխնոլոգիաներ» առարկայի

չափորոշիչների եւ ծրագրի մշակումը, «Միկրոէլեկտրոնիկա» առարկայի ուսուցիչների վերադասարարումը, ինչպես նաեւ կադրակազմակերպության «Միկրոէլեկտրոնիկա», «Տեղեկատվական տեխնոլոգիաներ» եւ «Հեռահաղորդակցության հիմունքներ» առարկաների լաբորատորիաները եւ համակարգչային ցանցը:

Փոխընթացային հուլիսի ՏՅՏ գործառուների միության, ՎիվաՍԵԼ-USU, ՍինոփսիսԱՐՎԵՆԻԱ եւ Յունիֆոմի ընկերություններում՝ Միջոցառման Սերասացի կրթահամալիր, N198 ավագ դպրոց, N105 ավագ դպրոց, ՀԱՊՀԳյունում մասնաճյուղ ավագ դպրոց եւ Հայ-ռուսական (սլավոնական) համալսարանի «Ուսումնա» դպրոց:

Տեղեկատվական եւ հաղորդակցության տեխնոլոգիաների միություն

Բիզնես-առաջադրանք՝ ՎիվաՍԵԼ-USU-ից

«Հայաստանի դասակարգված նվաճումներ» ամենամյա 24-րդ ամառային ծամբարում, հանրառարության մարզերի ավելի քան 150 աշակերտ մասնակցել է ՎիվաՍԵԼ-USU-ի առաջադրանք «Բիզնես-առաջադրանք» մրցույթին:

Միջոցառումը կազմակերպվել է «Ձեռնարկափրական եւ ֆադաֆաշիական կրթություն» ծրագրի օգնությամբ:

ՎիվաՍԵԼ-USU-ի եւ «Հայաստանի դասակարգված նվաճումներ» կազմակերպության համատեղ նախաձեռնության նպատակով բիզնեսի եւ կրթության միջոցով երկխոսություն ստեղծելու ու դրանով իսկ՝ ավագ դպրոցում սովորող աշակերտների օգնությամբ ձեռնարկափրական հմտությունների եւ նորարարական մտածելակերպի զարգացումը խթանելու է: Ծրագիրը ծամբարականներին հնարավորություն է ընձեռնում սեսական գիտելիքները կիրառել գործնական մի-

ջավայրում, առաջարկել նորարարական բիզնես լուծումներ եւ մոնեթրումներ:

Մինչեւ մրցույթի մեկնարկը, ՎիվաՍԵԼ-USU-ի կամավորները ծամբարականներին ներկայացրել էին բիզնես-առաջադրանք: Ավագ դպրոցի աշակերտները սահմանված ժամանակահատվածում դեմք է առաջարկել լուծումներ եւ դրանք ներկայացրել են գնահատող հանձնաժողովին, որի կազմում էին «Հայաստանի դասակարգված նվաճումներ» կազմակերպության գործադիր տնօրեն Արմինե Հովհաննիսյանը եւ ՎիվաՍԵԼ-USU-ի գլխավոր տնօրեն Ռալֆ Յիրիկյանը:

Ծամբարականներին ներկայացվել էր հետեւյալ բիզնես-առաջադրանքը. հավելյալ ծառայություններ առաջարկել Հայաստանի հեռահաղորդակցության առաջատար օպերատորի «Viva» սակագնային դրամների համար: Ուսումնասիրելով «Viva» սակագնային

դրամները՝ ծամբարականները փորձել են գոյություն ունեցող ցանկը համալրել բաժանորդների համար առավել զբաղիչ նոր ծառայություններով:

Առաջարկել մշակելու ծամբարականները փորձել են հաշվի առնել հետեւյալ գործոնները՝ գնային ֆադաֆաշիականությունը բիզնես օպերայի կորորատիվ սոցիալական դասակարգվածությունը մրցակցությունը

Առաջարկել դասարարները ընթացում հեռախոսի օգնությամբ ինտերնետից օգնելու նպատակով, ՎիվաՍԵԼ-USU-ը մասնակցությունը սրամարդել էր ինտերնետի հասանելիության ծառայությունը:

«Բիզնես-կառավարումը մի օրը եւ, որտեղ բիզնես նպատակներից բացի՝ անչափ կարեւոր է սոցիալական հարմարակցեց, ճկուն, զբաղիչ արդյունք ներկայացնելը: Ընդ որում՝ այնպես, որ դրա հիմքում լինի

եւ կազմակերպության որոշումները արժեքավորված, եւ մրցակցային լինելու դասարարի դայմանը, եւ դասարարական մոնեթրումը, եւ երկրի սեստության զարգացմանը նպաստելու ռազմավարությունը: Ողջունում են ձեռնարկությունը եւ հաջողելու նպատակալացությունը: Այս հարթակը սեսական գիտելիքները գործնականում կիրառելու հրաշալի միջոց է: Ծրագրի շնորհիվ դուք կարող եք դառնալ առավել վստահ եւ հեռաֆոն»,- ասել է ՎիվաՍԵԼ-USU-ի գլխավոր տնօրեն Ռալֆ Յիրիկյանը:

«Հայաստանի դասակարգված նվաճումներ» կողմից կազմակերպվող «Ձեռնարկափրական եւ ֆադաֆաշիական կրթություն» ծրագիրն իրականացվում է հանրառարության ավելի քան 150 խոցելի համայնում՝ JHM բարեգործական հիմնադրամի եւ HSBC բանկի հովանավորությամբ: Ծրագրի նպատակն այդ համայն-

ների շուրջ 2500 աշակերտի սեսագիտական եւ ձեռնարկափրական գիտելիքներ սրամարդելն է, մասնավորապես՝ բիզնես էթիկայի եւ կորորատիվ սոցիալական դասարարականության հիմունքներին ծանոթացնելու եւ սեսական գիտելիքները գործնականում կիրառելու հնարավորություն ընձեռնելը: Ծրագիրն աշակերտներին սովորեցնում է դառնալ ակտիվ ֆադաֆաշիներ, ներգրավվել թիմային աշխատանքներում եւ հոգ սանել իրենց համայնների բարեկեցության մասին:

ՎիվաՍԵԼ-USU-ի գլխավոր տնօրենը «Բիզնես-առաջադրանք» մրցույթի հաղորդներին նվիրել է Alcalat Pixi 4 սմարթֆոններ:

Մամուլային տեղեկությունները ներկայացված են «Հայաստանի դասակարգված նվաճումներ» կազմակերպության վեբ-կայքում՝ www.jaarmenia.org: www.jaarmenia.org

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Հայաստանի Հանրառարության կենտրոնական բանկի տարանի կարիքներն ադառակվելու նպատակով բազմաֆունկցիոնալ (տող-դասձեռնահանող) սարք ձեռքբերելու նպատակով կազմակերպություն ընտրելու համար բաց ընթացակարգ կազմակերպելու մասին

Հայաստանի Հանրառարության կենտրոնական բանկը կազմակերպում է բաց ընթացակարգ՝ ՀՀ ԿԲ տարանի կարիքների ադառակվման համար բազմաֆունկցիոնալ (տող-դասձեռնահանող) սարք ձեռքբերելու նպատակով կազմակերպություն ընտրելու համար:

Բաց ընթացակարգին կարող են մասնակցել Հայաստանի Հանրառարության եւ օտարերկրյա իրավաբանական եւ ֆիզիկական անձինք, որոնք բավարարում են սույն հայտարարությամբ եւ հրավերով սահմանված որակավորման չափանիշներին եւ ունեն գնման դայմանագրով նախատեսված դարձակրությունների կատարման համար դառնալից իրավունք, սեխնիկական եւ ֆինանսական միջոցներ:

Բաց ընթացակարգին մասնակցելու ցանկացող անձինք դեմք է բավարարել հետեւյալ դառնալիցներին՝

Մասնակիցը դեմք է ունենալ դայմանագրով նախատեսված դարձակրությունների կատարման համար հրավերով դառնալիցվող՝ մասնագիտական գործունեության համարադասարարություն դայմանագրով նախատեսված գործունեությանը.

մասնագիտական փորձառություն.

սեխնիկական միջոցներ.

ֆինանսական միջոցներ.

աշխատանքային ռեսուրսներ:

Հայտերն անհրաձեռ է ներկայացնել թղթային ձեռով, Հայաստանի Հանրառարություն կենտրոնական բանկ՝ ֆ. Երեւան 0010, Վազգեն Սարգսյանի փողոց 6 հասցեով:

Մասնակիցները կարող են իրենց հայտերը ներկայացնել մինչեւ 2016թ. սեղանքերի 08-ի ժամը 16:00 «Հայաստանի Հանրառարության կենտրոնական բանկ», ֆ. Երեւան 0010, Վազգեն Սարգսյանի փողոց, 6 հասցեով:

Հայտերի բացման միսը անց է կացվելու ՀՀ կենտրոնական բանկում՝ ֆ. Երեւան 0010, Վազգեն Սարգսյանի փողոց 6 հասցեով, 2016թ. սեղանքերի 08-ի ժամը 16:00:

Մրցույթի արդյունքների անփոփոման միսը հրավիրվում է 2016թ. սեղանքերի 15-ին ժամը 16:00:

Բաց ընթացակարգին մասնակցելու հրավերը հրադարակված է Հայաստանի Հանրառարության կենտրոնական բանկի ինտերնետային WEB կայքում (www.cba.am): Մրցույթին մասնակցելու հրավերը, ինչպես նաեւ լրացուցիչ տեղեկություններ սսանալու համար ցանկացողները կարող են դիմել Հայաստանի Հանրառարության կենտրոնական բանկի Գործերի կառավարչություն, 59-28-05, 59-28-02, ներին՝ 18-05, 18-02:

Բաց ընթացակարգին մասնակցելու հրավերի թղթային տարբերակը սսանալու համար ցանկացողները կարող են դիմել Հայաստանի Հանրառարության կենտրոնական բանկ՝ ֆ. Երեւան 0010, Վազգեն Սարգսյանի փողոց 6 հասցեով:

Սույն հայտարարության մեջ նվազ բաց ընթացակարգի հետ կառված բողոքները կարող են ներկայացնել գնումների բողոքարկման խորհուրդ՝ Գնումների մասին ՀՀ օրենքով սահմանված կարգով եւ ժամկետներում:

Տասարակայնության հետ կառերի ծառայություն

Կորել է

«Նաիրի» ՍՊԸ-ի դրամարկային գիրքը:
Համարել անվավեր:

«ԱԶԳ» ՀԱՐԱԹԱԹԵՐԹ
Հրատարակության ԻԵ ՏԱՐԻ
Հիմնադիր եւ հրատարակիչ
«ԱԶԳ ՕՐԱԹԵՐԹ» ՍՊԸ
Երեւան 0010, Հանրառարության 47
e-mail: azg@azg.am, azg2@arminco.com
www.azg.am

Գլխավոր խմբագիր
ՅԱԿՈԲ ԱԵՏԻՔԵԱՆ հեռ. 060 271117
Հավակարգիչ (գովադր) հեռ. 582960,
060 271112
Լրագրողների սեղանակ հեռ. 060 271118
Հավակարգչ, ծառայութիւն հեռ. 060 271115

Շուրջօրյալ լրատարածություն
հեռ. 060 271114, 010 529353
Համակարգչային ցարուածը՝ «ԱԶԳ» թերթի

Թերթի միւթերի ամբողջական թե մասնակի արտատրումները տղադիր մասնակի միջոցով, ռադիոհեռուառարարութեամբ կամ համադարձով, առանց խմբագրութեան գաւոր համաձայնութեան խտիւարելու եւ համաձայն ՀՀ հեղինակային իրատունքի մասին օրենքի:
Նիւթերը չեն գաղտուսում ու չեն վերադարձում:
Գ տարով յորդածները գովադրային են, որոնց բովանդակութեան համար խմբագրութիւնը դասարարականութիւն չի կում:
«AZG» Weekly
Editor-in-chief
H.AVEDIKIAN / phone: 374 60 271117
47 Hanrapetoutian st., Yerevan, Armenia, 0010

Ազգայնականություն

Թիվ 29(280)
29 ՅՈՒՆԻՍ,
2016

Նաիր 3ԱՆ

Կարծես չհայտարարված դարձ է լինում հայ ռեժիսորները, որոնք կանոն, ջանքեր են անդրադառնալ Հայոց ցեղասպանությանը: Բոլորն են խոստովանում՝ բարդ, դժվար, անհեշտ քննարկ է, հետաքննարկ, իրենց ոչ մի քայլ է հաջողվում էկրան բարձրացնել մեր ազգային ողբերգությունը: Դրա համար լավ սցենար, ֆինանսական բավարար միջոցներ, ստեղծագործական որոնքներով կազմ (խաղարկային ֆիլմի դեմքում՝ որակյալ դերասաններ), ռեժիսորական հետաքննարկական մոտեցում ու գաղափարներ են դրժեք. առնվազն այսպես: Իսկ առավելագույն որակ ու միջազգային արձագանք ստանալու համար այս հարցում իրական կինոմասնագիտական ճշգրտությունը, դասավանդությունը ու հեռախոսությունը է դրժեք: Հայոց ցեղասպանության մասին ֆիլմերով հայ ռեժիսորները ցանկանում են իրազեկել համաշխարհային հանրությանը եւ նույնպես դաստիարակել հայաստանյան արդարության հասանձանը:

Առայժմ ոչ մի ֆիլմ չի նկարվել առանց ֆաղափական ենթատեքստի՝ որոնք ուղղակի գեղարվեստական կամ փաստավարկական ֆիլմ: Ու հնարավոր էլ էլ առանց ֆաղափական բուն ենթատեքստի, քանի որ Հայոց ցեղասպանությունը միջազգային ճանաչում ու թուրքիայի կողմից հասնուցում չի ստացել: Ինչո՞ւ են իրենց նկարահանած՝ Հոլոկոստի մասին ֆիլմերը մեկը մյուսից հաջողված ու գեղարվեստական, գեղագիտական արժանիքներով հարուստ, իսկ մեր ֆիլմերը՝ կաղաքող, թույլ ու թերի: Հիմնականում մեկ դաս՝ կա. Հոլոկոստը ճանաչված, ընդունված, արդարացված ու հասնուցված ցեղասպանություն է, իսկ Հայոց ցեղասպանությունը՝ ոչ: Մեր ֆիլմերը վիրավորված, արհամարհված, դարձված ազգի հոգեբանությամբ են նկարահանվում, իսկ իրենցինքն՝ դասը քահան ու ցեղասպանին եւ ամբողջ աշխարհին ծնկի բերած ազգի: Նրանք ֆաղափական ենթատեքստը կարեւորելու կարիք չունեն, մենք ունենք, դրա համար էլ նրանց ֆիլմերում առաջնային տեղը հասկացվում է գեղարվեստին, ոչ թե մեզ մեզնա՝ ֆարոգին ու մարդկանց աչքը, ականջը, խղճի դուռը բացելու ջանքերին:*) Կարձ ասած՝ մեր ֆիլմերում մենք մեր ցեղասպանությունը դեռ արդարացում ենք, ի սարբերություն իրենցինքն, որոնք Հոլոկոստն էկրանից դուրս՝ իրական կյանքում են արդարացել ու նրանց խնդիրն այդ թեմայի հիման վրա գեղարվեստ, մեծ կինո ստեղծելն է, մինչդեռ մենք իրական կյանքում ամբողջապես չարդարացածը փորձում ենք արդարացնել կինոյում: Ու դա անում ենք գեղարվեստի հաշվին: Արդյունքում արդարացյալ ուժ չունի, որովհետեւ էկրանից դուրս ֆաղափականությունն այլ բան է թելադրում, իսկ գեղարվեստը հետին դաս է մղված ի սկզբանե: Երբ ձեռքագրվում են ենթատեքստից ու արդարացվում առաջնայինից ու միակ նույնական դարձնում գեղարվեստական որակով ֆիլմ ստեղծելը, այդ ժամանակ գեղարվեստը, բարձր կինոն իրենց ազդեցությամբ կարողացնում դժվար արդարացելին, արվեստը կանի ավելին, քան ֆաղափական ֆոնով են ենթատեքստերը: Այս դիտարկումը՝ իմիջիպալը:

Ամեն սարի հայ ռեժիսորները նորանոր ֆիլմեր են նկարում ցեղասպանության մասին, որոնցում սեղի դեռ խրված են մեծ եղեռնն արդարացվելու ճիգերը: Օ-

սար երկրներում արող հայ ռեժիսորների համար այս թեմայով ֆիլմեր ստեղծելն ավելի բարդ է, քանի որ հասկալու գործընկեր կազմակերպությունները ոչ մի քայլ են համաձայնում Հայոց ցեղասպանության թեման էկրան բարձրացնել: Այն, ինչը մեծ հաշվով ժխտվում ու մերժվում է, ինչին տեղյակ չէ միջազգային հանրությունը, ֆիլմ արտադրողներն աշխատում են չանդրադառնալ. քահուքաբեր չէ: Իսկ գաղտնի չէ, որ Հայոց ցեղասպանության ու առհասարակ հայ ժողովրդի մասին աշխարհը տեղյակ էլ չէ: Բայց դրանում արող հայ ռեժիսորները հնարավորության դեմքում իրենց հոգու դարձնում աշխատում են կասարել, ու եթե հաջողվում է թելուզ մի քանի հազար հանդիսատեսի իրազեկել դաստական ճանաչության մասին, իրենց վարձարված են զգում:

Երիտասարդ կինոռեժիսոր Նարե

«ՏԱՆ ԿՅՈՒՄ ԿՈՒՄԸ». Երբ առևտրային կոնցերտը, կայրուրները՝ հայ ու թուրք

Սկսյանք արում է ԱՄՆ-ում, ավարտել է Կալիֆորնիայի կինոարվեստների դպրոցը, աշխատում է Feeln ընկերությունում՝ որոնք ռեժիսոր ու դրոյուտեր: 2015 թվականին սկսել է նկարահանել Հայոց ցեղասպանության մասին «Տան այն կողմը» փաստագրական լիամետրաժ ֆիլմը, որի հայաստանյան դրեմիտերան տեղի ունեցավ 13-րդ «Ոսկե ծիրան» կինոփառաժողովում «Հայկական համայնադասկեր» մրցութային ծրագրում:

Նարե դասնեց այն զգացողությունների, ֆիլմին մախորդած ու հաջորդած դեմքերի մասին, որոնք, բնականաբար, էկրանից դուրս են, բայց ֆիլմի հետ մեկ ամբողջություն են կազմում: Նարեն դասնում է.

Երբ ինքնաթիռը մոտեցավ թուրքիայի սահմանին, սկսեցի անասելի դողալ:

Նախկինում երբեք չէի եղել թուրքիայում ու հիմա այնտեղ էի գնում՝ ֆիլմն նկարելու: Իմ ներսում երկու «ես» կար՝ ռեժիսոր եւ հայուհին. չէ՞ր ես էլ իմ անձնական դասնությունում ունեն: Տասիկա Արեւսյան Հայաստանից էր, վերադարձվել է ցեղասպանությունը, հրաժարվել ողջ մանցել. նրան փրկել է մի թուրք: Ես գնում էի տասիկա հայրենիք, որտեղ արում են ցեղասպանությունը իրականացրած թուրքերի ժառանգները, միգրացե մաե տասիկա փրկած թուրքի որդիները: Հակասական զգացողություններ ունի այդ ժամանակ:

Իմ հերոսուհին կիսով չափ թուրք է, կիսով չափ՝ հայ: Նրա տասիկին ես մի թուրք է փրկել:

Բայց ի սարբերություն իմ տասիկի, նրա տասիկը՝ 13-ամյա մի աղջնակ, ստիպված է եղել անուանալ իրեն փրկող թուրք զինվորականի հետ, դավաճանալով ինքն ու ամբողջ կյանքում այդպես էլ երբեք չժողալ: Ես սարսափում եմ, երբ

մտածում եմ, որ իմ հերոսուհու փոխարեն կարող էի ես լինել, չէ՞ր երկուսիս տասիկներն էլ թուրքերն են փրկել, բայց իմ տասիկը բախտի բերմամբ տեղափոխվել է Արեւելյան Հայաստան, իսկ նրանը՝ մնացել թուրքիայում:

Ես թուրքիայում էի՝ տասիկ հայրենիքում, բայց դա իմ տունը չէր: Իմ հերոսուհին իր տասիկի բռնազավթած հայրենիքում էր, բայց այն իր տունն էր համարում:

Իմ հերոսուհու հետ թուրքիայից եկանք Հայաստան 2015 թվականի արդիվին՝ Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցին: Նա ինքնաթիռի մեջ դրոյում էր այնպես, ինչպես ես՝ թուրքիա մեկնելիս: Նրա մեջ էլ էին հակասական զգացողությունները բախվում, ինչպես իմ ներսում: Նա գնում էր այն երկիրը, որտեղ արում են իր տասիկի ազգակիցները, բայց որոնց դատարի ու տատարի կոն-

իրեն ուղարկեցի, զանգեց ինձ: Հուզված էր, տասց. «Ես այդպես էլ ֆաղություն չունեցա ճանաչությունն ասելու»:

Նարե Սկրսյանը համարում է, որ իր «Տան մյուս կողմը» ֆիլմն անավարտ է, չունի վերջաբան ու հանգուցալուծում, բայց մաե նկատել է, որ Հայոց ցեղասպանության մասին բոլոր ֆիլմերն են այդպես: «Բոլոր ֆիլմերն, այդ թվում՝ իմը, անավարտ են, որովհետեւ մեր խնդիրը դեռեա լուծված չէ, մեր հարցն անդատասխան է, ու աշխարհի ասելիքը՝ անավարտ»,- ավելացրեց Նարեն:

Ֆիլմում հնչում է մաե թուրք հասարակության կարծիքը. թուրքերի մեծ մասն ուղղակի խոսափում է խոսել ցեղասպանության մասին՝ մեղքով, որ լիարժեք տեղեկություն չունեն, կամ այն, ինչ եղել է, անցյալում է ու իրենց հետ կաղ չունի, կամ՝ դատարարի ժամանակ ամեն ինչ հնարավոր է ես այլն:



Ֆիլմի հերոսուհին Ծիծեռնակաբերդի հուճակաթողին իր ձեռնով գործած անմոռուկներ է դնում ու անզուտ արտասվում. այստեղ խոսում է գեներալական հիճողությունը՝ իր տասի արյունը: Բայց հաջորդ դասին նա ժխտում է ցեղասպանությունը. այստեղ խոսում է հայ տասիկի մարմին, կյանքն ու նրա հայրենիքն իրեն իրացած թուրք դատարի արյունը:

Թուրք հասարակությունը դատարտ չէ ճանաչության աչքերի մեջ մայել: Նարեն ասում է. «Մի դատ դատարարացնենք, թե հայերս ցեղասպան ժողովուրդ ենք, անգամ 100 տարի հետ արդյո՞ք հեճոնությամբ կընդունենք մեր դատարի հանցանքը: Արդյո՞ք կհամարձակվեինք այդ անթը խոստովանել»:

Հ.Գ.- Ամերիկահայ ռեժիսոր Նարե Սկրսյանի «Տան մյուս կողմը» փաստավարկական ֆիլմը ամերիկյան Feeln ընկերության հիմնադիր Ռոբ Ֆրիդը ներկայացրել է «Օսկարի»: Ֆիլմի ցուցադրությունները մինչեւ այժմ անցել են լեվիլեցուն դահլիճներում, ես մի քանի ցուցադրություններ են մայտատված ամերիկյան այլ կինոդահլիճներում, ինչպես մաե Եվրոպայում ու Կանադայում: Ֆիլմի հեղինակներն ուրախացնում է մաե այն, որ արտասահմանյան մամուլն ու հանդիսատեսը դրական է արձագանքել, ինչը քաս կարեւոր է «Օսկար» մրցանակաբաշխության ժյուրիի համար:

*) Առարկեմ մեր հողվածագրին. Հոլոկոստին նկարված վաղ քրջանի ֆիլմերից ոմանք ունեն մոյն թերությունը, ինչպես Բարի Յարի մասնալիսական աղեխարճ տասարաններով հարուստ մոյնամուն ֆիլմում: Ըստ երեւոյթին ցեղասպանության թեման որո ճանադարի դեք է անցնի մաե կինոատարեզում, որդեսգի գեղարվեստական կասարելության հասնի: **Խմբ.:**

Պրոֆեսոր Ռուբեն ՍԱԶՎԻՏՅԱՆ

Խ.Աբովյանի անվան ՀՊՄՀ հայոց լեզվի եւ նրա դասավանդման մեթոդիկայի ամբիոնի վարիչ պրոֆ. Լալիկ Խաչատրյանը գործող հայ լեզվաբանների մեջ ամենաբեղուն գրիչ ունեցողներից մեկն է: Բավական է նշել միայն նրա վերջին սարիների հեղինակած գրքերը, եւ դարձ կղանցան նրա հետաքրքիրությունների լայն շրջանակը եւ, ամենակարեւորը, նրա չկադատարված, կարծաթիղերից դուրս զսնվող թեմաներն ու մեթոդաբանությունը: Նրա աշխատությունները հիմնականում վերաբերում են լեզվի ստույգայն, լեզվի դասնության, գրաբարի, ընդհանուր լեզվաբանության, իմաստաբանության եւ բառարանագրության սարքանյութ հարցերի:

Հեղինակի ուսումնասիրությունների համատեքստում առանձնահատուկ տեղ ունի գրաբարյան թեմատիկան: Դեռեւս 1998-ին հայ իրականության մեջ ա-

Հեղինակը մանրագին մշակել է բառարանի անդրլեզուն. նա մեծածավալ աշխատանք է կատարել բառերի փոխանակման (հոլովման եւ խոնարհման կարգերի), բառակազմական, ոճաբանական եւ փոխառությունների բնութագրերը ներկայացնելու եւ դրանք նորագույն մեթոդաբանությամբ արժեւորելու գործում, որտեղ զգացվում է երկար սարիների փորձառություն ունեցող հմուտ լեզվաբանը:

Որդես ուսումնական բառարան, այն հետադարձում է ուսուցողական նպատակներ. սովորողներին մատուցել գլխաբառի ոչ միայն բառիմասներն ու նրանց նրբերանգները, այլեւ նրա խոսքիմասային-փոխանակական հիմնական բնութագրերը: Բառարանի անդրլեզվի ամբողջությունը յուրահատուկ փոխանակման տեղեկատու է, որ ներկայացնում է անուն խոսքի մասերի փոխանակման հիմնական հասկանիչները:

Պոյականի համար սրվում են եզակի եւ հոգնակի սեռականի ձեւերը (Դրօճակ, ի, աջ), երբեմն դրանց

Ռուբեն ՊՈՂՈՍՅԱՆ

Իմաստուն Խիկարը
Պարբերել Այվազովսկու
առակավոր խոսքերում

Իր ժամանակի լուսավորության առաջադր համարվող Պարբերել արվ. Այվազովսկին (1812-1880 թթ.) իր հակառակորդներին միտք դասասխանել է վայելուչ ոճով եւ առակավոր խոսքերով, այլ ոչ՝ նրանց բնորոշ հայկոյական ու վարկաբեկիչ արտահայտություններով: Առակախոսության հանդեպ նրա մեծ սիրո մասին է վկայում 1874 թ. Կ. Պոլսում լույս տեսած «Հազար եւ մի առակավոր բանի ազգային եւ օտար» ժողովածուն, որտեղ ընդգրկված են հայ ժողովրդի մեջ լայն տարածում գտած առակավոր այն խոսքերը, որոնք, թարգմանվելով թուրքերեն, առաստեղն գործածվել են բոլոր այն վայրերում, որտեղ հայերն իրենց առօրյա կյանքում խոսել են այդ լեզվով: Պ. Այվազովսկին դրանցում հաճախ հիշատակում է Խիկար իմաստունի անունը, որն, ինչպես իմն է գրում առաջաբանում, հայ ազգի մեջ ունեցել է նույն համբավը, ինչ՝ հույների մեջ՝ Եզովոյանը, արաբների մեջ՝ Լոխման հեփնը, սաճիկների մեջ՝ Նասրեդինը: Իսկ թե «նր ժամանակի մարդ է եղել մեր Խիկարը», իրեն ստուգադրես հայտնի չի եղել:

- Ահա նրա իմաստալից մտքերից մի ֆանիսը.
- Յեւ Աստուծոյ ո՛վ է արդար.**
- **Ժամանակը՝ ասաց Խիկար.**
- Ժամանակն ամէն բանին**
- Կ անէ իւր հասուցումն արդար:**
- Ո՛վ է հարուստ, ո՛վ Խիկար.**
- **Հարուստ նա չէ, որ ունի,**
- Այլ նա է՝ որոյ համար**
- Ունեցողը մեծ հարգ չունի:**
- Տմարդին ո՛վ է, Խիկար.**
- **Լաւ է չճանչնաս, եղբայր.**
- Դգալով կը վերցնէ**
- Ու կոթովն աջ կը հանէ:**
- Խիկարը ի՞նչ ժառանգութիւն**
- Թողել է իրեն որդուն.**
- **Սին փոքր այգի, լաւ կրթութիւն,**
- Լաւ օրինակ, չարաւուրթիւն:**

Խորանթություն ուսուցանող այս խոսքերը դարձրել են խոսքի հինգերորդ արժեքը՝ դառնալով սերունդ կրթելու լավագույն խրատանի:

Պ. Այվազովսկին նաեւ նշում է, որ հայ մասնագրության մեջ Խիկար անունն առաջին անգամ հիշատակվում է Ն. Շնորհալու մի հանելուկում.

«Չե՛ս զգազար խիստ է ի յար,
Սիրտ զմորթի ւ ասէ՛ զբանջար,
Ես ինչ կարդամ զիրմէն ի՛նչ ճար,
Խելոյն ծով է ու Խիկար»: (Աղվես)

Խիկարի անվան ժողովրդական ստուգաբանությունը միայնակազմ է 11-րդ դարի մի ձեռագրում, ըստ որի, նրան այդպես են կոչել, քանի որ եղել է **խոկայր**, այսինքն՝ մտածող եւ իմաստուն այր, որն իր խրատներով եւ առակներով կրթել է մարդկանց ու դրա համար մեծ դասվի է արժանացել Ջափարիա հայրադրեսի կողմից:

Պ. Այվազովսկին փորձում է բացատրել, թե իր ժողովածու առակավոր խոսքերում ինչու է իր համար այդքան կարեւոր Խիկար իմաստունի անունը, որի խրատները 1807-ին ընդգրկվել են Կ.Պոլսում լույս տեսած «Պղնձե ֆաղափի դասնութիւն» ժողովածուի մեջ՝ «Պատմութիւն եւ խրատ Խիկարայ իմաստնոյ» վերնագրով, որտեղ Խիկարը ներկայանում է որդես Ասորեստանի Սենեֆերիմ թագավորի դուքս: Մինչդեռ իր համոզմամբ՝ «Խիկար իմաստունը ոչ թէ Ասորեստանեայց Սենեֆերիմ թագավորին ասեմադրողն է եղել (ինչպէս որ Պղնձե ֆաղափն անիւն ու անժուր դասնութեան հեղինակը հնարել է), հարկա ինչպէս մե՛նք կը կարծենք Արծրունեայց Սենեֆերիմ թագավորին օրերուն, այսինքն՝ ասկից 850 տարիի չափ յառաջ, Հայաստանի եղած զուարճաբան առակախոս ու ժողովրդական իմաստաւեր էր»:

Պ. Այվազովսկին, անուշաբ, գիտէր, որ հայ միջնադարում ազգային, ժողովրդական իմաստունը Խիկարն է, որը Սողոմոնից ավելի հզոր է եղել, քանի որ իր իմաստությամբ կարողացել է հաղթել նրան: Սակայն, լուրջ է նշել, որ ժողովրդական իմաստունները, որոնք կանոն, չեն լուրջանում կոնկրետ ժամանակաշրջանի, նրանք ֆայլում են դասնության հետ՝ դառնալով սկզբնական ժողովրդի անբաժան ուղեկիցը: Հետաքրքիր է հասկալու այն, որ Խիկար բառը Higar ձեւով դասնութան է ժողովրդական գրավոր արձույններում, եւ նրա իմաստը կապվում է մարդու գործունեության հետ, իսկ Խիկարը, ինչպէս գիտենք, իր խրատներով եւ առակներով կրթել է մարդկանց: Հետեւաբար իբրեւ իմաստուն խորհրդական նա Արծրունեայց տոհմին կարող էր ուղեկցել հնագույն ժամանակներից ի վեր, մանավանդ որ այդ տոհմի ծագումն առնելով է խիկարյան խրատների եւ առակների մասնախաբարի՝ Հայկական Միջագետքի հետ, որտեղ մեծ տարածում են ունեցել լուրջանական խրատները: Չմոռանալ նաեւ, որ հայ միջնադարյան խրատական գրականությունը բուն ծաղկում է ապրել Սենեֆերիմ Արծրունու թագավորության օրը՝ 10-րդ դարում:

Գրաբարի նոր բառարան

Լ.Ս. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ. ԳՐԱԲԱՐԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ, ՎԵՆԵՏԻԿ, 2016, 448 էջ

նաչին անգամ հրատարակել է գրաբարի բառարան՝ «Գրաբարի սարածեփ բառերի բացատրական բառարան», 2003-ին՝ «Գրաբարի դասագիրք» (համահեղինակ՝ Գ.Թոսունյան), 2004-ին՝ «Գրաբարի բացատրական բառարան. ձեռագրանոցն սարածեփ բառեր», 2013-ին՝ «Գրաբարի ուսումնական բառարան» աշխատությունները:

Շարունակելով իր ուսումնասիրությունները գրաբարի բառարանագրության աստիճանում՝ պրոֆ. Լ. Խաչատրյանը վերջերս դասական ուղղագրությամբ լույս ընծայեց «Գրաբարի ուսումնական բառարան» աշխատանքը՝ լրամշակված տարբերակով: Այն լույս է տեսել Վենետիկում՝ Մխիթարյան միաբանության մեկենասությամբ, Մխիթարյան հրատարակչասան կողմից եւ իր վրա կրում է Մխիթարյանների համահայր հրատարակությունների կնիքը, որ դասկառան է առաջացնում գրի տեսի ու բովանդակության նկատմամբ:

Բառարանի «Ներածական խօսքը» գրել է Մխիթարյան միաբանության ընդհանրական արքեպիսկոպոս Զ. Եղիա Վրդ. Զիլադոյանը: Նա այսպես է ներկայացնում սույն հրատարակության մտահղացումը. «Պրոֆ. Լալիկ Խաչատրյան եկած էր Վենետիկ իր դասախոսութիւնը կատարելու՝ «Մխիթարեաններու բառարանագրական ժառանգութիւնը հայ բառարանագրութեան զարգացման համատեքստում» թեմայով: Հանդիման ընթացքին խօսք բացուցեցաւ իր հեղինակած «Գրաբարի ուսումնական բառարան» աշխատանքը կրկին հրատարակելու մասին: Իրարու հետ համաձայնեցանք, որ այն կարելի է վերադառնալ դասական հայերէնի տարբերակով, որպէսզի կարելիութիւն տրուէր հայրենի ուսանողներուն անելի ընտելանալ մասնագրական ուղղագրութեան եւ հայերէն լեզուի բառադասարանի սրանաբանական կառուցվածքին»:

Եվ ահա այսօր այդ հրատարակման մասնագրումը, միս ու արյուն ստացած, դրված է մեր սեղանին: Ի՞նչ առանձնահատկություններ ունի սույն բառարանը, եւ ինչու է այն իրավունք ստացել իմնություն գոյության՝ մանավանդ այնպիսի բառարանագրական գլուխգործոցներից հետո, ինչպիսիք են համահայր Նոր Հայկազյան բառարանը եւ նրա լրամշակված տարբերակը՝ Առձեռն բառարանը:

Ամենից առաջ սա ուսումնական բառարան է. այն հավակնություն չունի գրաբարի ամբողջական բառարանագրող ներկայացնելու: Սույն բառարանն ընդգրկում է 5-11-րդ դարերի գրաբարի մասնագրության մեջ սփռված բառերը՝ ընտրության որոշակի սկզբունքով: «Ելնելով բառարանի նպատակից, խնդիրներից եւ գործնական արժեքից, նշում է հեղինակը գրի առաջաբանում, բառարանում ընդգրկված է մասնագրական այն յուրաքանչեւ նիւթը, որ նախատեսուած է հունամիտար բուհերի գրաբարի դասընթացով՝ գործնական աշխատանքների եւ թարգմանութիւնների համար»:

Ըստ այդմ, գրաբարի ողջ բառարանագրից հատկա-հատկ ընտրված են այն բառերը, որոնց ուսանողը առնչվում է գրաբարի ուսումնասիրության ընթացքում: Սա մեծապես օգնում է ուսուցումն առավել մասշտաբի դարձնելու եւ ուսանողների ուսուցողությունն առավել էական բառերի վրա սեւեռելուն՝ միաժամանակ հնարավորություն ընձեռնելով բառի բազմիմաստ նշանակություններից ընտրելու թարգմանության համար անհրաժեշտ իմաստը:



հետ նաեւ հոգնակի ուղղականը (Դաճն, ին, անց, ինք), անեզական բառերի դեղմում՝ միայն հոգնակի սեռականը (Փառք, աջ), հոլովական զուգաձեւություն ունեցող բառերը սրվում են բոլոր հոլովիչներով (Բիւր, բիւրու, ոց կամ ըի, ըեաւ կամ ոյ, ոց) եւ այլն:

Բայերի համար սրվում են երկրորդ հիմքը եւ եզակի առաջին դեմքի խոնարհման վերջավորությունները (Ներկել, եցի, Այսնուլ, եայ), ըստ անհրաժեշտության՝ նաեւ ներգործածել եւ կրավորածել խոնարհման վերջավորությունները (Յամառել, եցի, ն. եւ եցայ, չ.), հաճախ՝ անցյալ կատարյալի հետ նաեւ հրամայականի ձեւերը (Բեկանել, բեկի, բե՛կ), որոշակի դեղմում նաեւ անցյալ դերբայը (Ձեռնուլ, ռայ, ռեալ կամ ռուցեալ), բայի հիմնական հասկանիչներից հետո նշվում է նաեւ սեռը (Բաղադրել, եցի, ն.) եւ այլն:

Բառիմաստի բացատրության համար օգտագործվել են հետեւյալ սկզբունքները՝ իմաստաբանական կամ նկարագրական սահմանումը, հոմանիսային սահմանումը, բառակազմական սահմանումը, հղման կարգով սահմանումը եւ այլն: Բառարանում հաջողությամբ լուծված են փոխառությունների եւ բառագործածության ոլորտի հարցերը:

Միաժամանակ կցանկանայինք զեւեռել սույն բառարանի առավելությունը. հին եւ նոր ուղղագրությունների համադրումը առավել արդյունավետ է դարձնում դրանց ուսուցումը եւ արժեւորումը:

«Գրաբարի ուսումնական բառարանի» վեներտիկյան հրատարակությունը մեծ դասվի է նրա հեղինակի եւ, առհասարակ, հայրենի լեզվաբանության համար:

Կարծում ենք՝ պրոֆ. Լ.Խաչատրյանի «Գրաբարի ուսումնական բառարան» աշխատությունը լայն ընդունելություն կգտնի Հայաստանի եւ Սփյուռքի հայագիտական կենտրոններում եւ եկեղեցական հաստատություններում:



Մարտի ԵՐԱՄԵՆ

Պալաբեան անվանումը, որ խորհրդանշանաբար...

Ամերիկահայերուն համար, անոնց որոնք...

Ինչպես է Բոնա Պալաբեան (երկու ֆոյերը Պալաբեան սրբազանի եղբոր դուստրն են)...

Այս բոլորը կը գրուին հաստատելու համար, որ Պալաբեանները...

Անմիջապես ըսեմ, որ այս միջազգային համբավ վայելող մրցանակներուն...

Ասիկա՝ միջանկեպալ: Եթե ֆերոդագիրներու հեղինակ Փի-

թըր Պալաբեան ֆաջանաթ է անգլիագիր բանաստեղծական հրատարակին...

Պալաբեան սակայն խորապես բանաստեղծ է. իր վերջին՝ մրցանակակիր ֆերոդագիրը՝ «Ozone Journal»-ը կը...

Պալաբեան կրկին մրցանակակիր

զը կը կազմեն մեկ կողմէն Եղեռնը, միւս կողմէն՝ մարդկութեան այսօրու վիճակն ու զալիքի ահաւոր անորոշութիւնը:

Գիրքին երկրորդ, մեջտեղի բաժինը անդրադարձն է երեսասարդի մը, որուն զարմիկը կը մահանայ Ջիւլիէն, եւ որուն դարձերը ջարդի ենթարկուած են:

«Ինձի համար կոլաժը (collage) ֆերոդագրութեան հետաքրքիր աստիճան է. կը փորձեն ֆերոդագրի կառուցելու հրել եւ բանալ, ժամանակակից կենսափորձի բարդութեան ներդաշնակելու համար զայն»:

Ամերիկացի կարգ մը խմբագիրներ զարմացած են Փուլիցըրի ընտրութեան առջեւ, որովհետեւ ըստ երեւոյթին, ամերիկացիներուն համար ամէնօրեայ վայրագ ու բիրտ լուրերն ու ֆերոդագրութիւնը, որ լիրիկական լուրերն ու ըլլալ, երեսօթապատ առնչութիւն չունին, կամ լուրեր չեն ունենան իրարու հետ: Սակայն սասնամեակներ առաջ իսկ ամերիկացի նշանաւոր բանաստեղծ Ռիչարդ Քարլսոն Ռիչարդ ըսած է.

դժուար է լուրերը ֆերոդագրութեան առնել բայց մարդ կը մեռնի ամէն օր խեղճօրէն չունենալով ինչ որ կարելի է գտնել այնտեղ

Հաստատական բաժիններով ընթացող այս ֆերոդագրութեան կը կազմեն ժամանակակից կեանքի կոլաժային մը, ուր տեղ գտած են ոչ միայն ամերիկացի մար-



դուն, այլ իր հայկական արմատներուն զացող, Ջարդը արհնով կարծես յիշող «միջազգային» հայու կերպարին առօրեան, այդ առօրեային ծնած դժուարութիւնները, որոնք յաճախ տառապանքի կը վերածուին:

Պալաբեանի բանաստեղծութեան արմատներն հետաքրքիր բաժինը այն է, որ անցեալն ու ներկան, երբեմն նոյնիսկ զալիքը կը ներկայացուին այնպիսի ներհիւստով մը, որ ժամանակներու մէջ երթելու կարող լինելու մասին իրենց մէջ կ'առնեն ընթերցողը:

«Ամբողջ օրը հայու ոսկորներ կը ղեկի սուրիական անաղաղակ մէջ»,

կը գրէ Պալաբեան իր երկար ֆերոդագրութեան մէջ:

Ջարդը կը կազմեն կարեւոր մեկ մասը Պալաբեանի գրականութեան եւ իր վերջին ֆերոդագիրին. սակայն ոչ միայն Ջարդը, այլ այն բոլորը, որոնք վերջին դարուն կիզեցին մարդ արարածը իր մարդկութեան մէջ իսկ, Ջարդերն մինչեւ Ջիւլիէն, ֆալցետոն, դաստիարակներն ու Ամերիկայի ներքին խժոժութիւնները. այլ խօսքով՝ ֆերոդագրութեան, որ ամբողջովին մարդկային հեմիք վրայ ինքզինք կը հիւստ:

Եւ մինչ այս տղերը կը գրեն, Նիսի մէջ անձնաստեղծական գործողութիւն մը կրկին սասնակներով զոհեր կը խլէ, իսկ աշխարհը, արդէն անճրկած եւ անկարող, միայն կը դիտէ: Ինչպէս կարելի է Պալաբեանի գործը «սասնակներ» համարել - ինչպէս կարգ մը ֆունկցիոնալ ըսած են - երբ այսօրու բոլոր դժոխքերը կու գան հեռուէն, զանազան հարիւր տարիներու հեռադաստիակներէն, այն օրերէն, երբ աշխարհը կրկին կեցաւ ու դիտեց:

Կտրուածներ, կեանքի կտրուածներ, որոնք ընդհանուրին կեանքին կը վերածուին Պալաբեանի տղերու կցադաստեղծութեան մէջ: Եւ ամբողջը կը դառնայ այնքան մարդկային, որքան կը դասմէ մարդկութեան երկն ու այսօրը:

Լեզուն կընթանայ գրականա-առօրեականով, կան յղումներ, ընկալներ եւ կիսաս նախադասութիւններ, որոնք բերես կարեւորին կարելի, եթէ աղաւթ ըլլալին ամերիկեան առօրեային մէջ: Հակառակ ասոր, սակայն, ֆերոդագիրին ընթերցումը բանաստեղծական դաշտը կը շնորհէ, առանց ընթերցողը ամբողջովին առօրեայէն կտրելու. բան մը՝ որ այնքան ալ դիւրին չի թուիր, որովհետեւ կենթադրէ բանաստեղծականը զանազան աղբիւրներէն ամբողջութեամբ մէջ:

Հ.Գ. Փուլիցըր մրցանակը կը դասուէ բարձր լրագրութեան ու գրականութեան մէջ: 1917-ին Ամերիկայի մէջ հիմնուած այս տարեկան մրցանակը դափնեկրներ ունի լրագրութեան (թերթեր, հանդէսներ), գրականութեան եւ երաժշտական յօդուածի համար, կրկին համաձայն ժողովրդի հոսքի գար-ամերիկացի մը, որ իր Փուլիցըր մրցանակը լրագրական աղաւթին մէջ դիտած է: Գործադիր կողմը Նիւ Եորք ֆալցետոնի համալսարանն է: Զատնէկ մարզերէ ֆանից դափնեկրները վկայագիր եւ սասնակաւ աղաւթը կը ստանան, իսկ հանրային ծառայութեան մարզէն ներս դափնեկրը միայն ոսկի մը կը ստանայ: Յիշեցնենք, որ այդ մրցանակի միւս հայագրի դափնեկրներն են Ռիչարդ Սարոյեանը եւ Boston Glob թերթի խմբագիրներէն Ստեֆան Զիրքեանը:

Իսկ ինչպէս են մեզ հասել խիկարային խրատները, ինչպէս է հյուսվել այդ գրուածը: Փորձենք հնարավորին չափ դարձնել ներկայացնել խիկարի դաստիարակները:

Հյուսիսային Միջագետքում եղել է մի իմաստուն գրող, որը հայտնի է դարձել խիկար, այսինքն՝ իմաստուն անվամբ, հավաքել, ժողովել է հնագույն առակներն ու խրատները եւ դրանցով կրթել է մարդկանց: Այդ խրատները գրվել են ֆարս կոթողի վրա, այսինքն՝ եղել են սեղանագիր արձանագրությամբ: Զ.Ե.ա 5-րդ դարում դրանք անսիկ գրականություն են մուտք գործել հույն փիլիսոփա Դեմոկրիտի միջոցով, որը խիկարի ֆարս կոթողը, այսինքն՝ սեղանագիր արձանագրությունը թարգմանել է հունարեն կամ իր ձեռքի սակ ունեցել է դրա թարգմանությունը, իբրև սկիզբ ավելացնելով՝ «Այստեղ ասաց Դեմոկրիտը», որի համար Կղեմես Ալեքսանդրացին մասնավորապես կրթել է խիկարային խրատները յուրացնելու համար: Այդ խրատներն այնքան բարձր են գնահատվել, որ վերագրվել են անսիկ աշխարհի նշանավոր դեմոկրիտ, աղա մտել են սուրբ-րային գրականություն՝ իբրև հրեա թագավորների ասույթներ: Հայ մասնագրության մեջ 5-րդ դարից ի վեր դրանք հան-

Իմաստուն Խիկարը Գաբրիել Այվազովսկու...

դիտում են «խրատ հասարակաց», ժողովածուներում, իսկ 14-րդ դարից՝ «Պատմություն եւ խրատ խիկարայ իմաստուն» գրույցում, որն ունի հարյուրից ավելի ընդօրինակություն՝ մի ֆանի տարբերակով:

Միջազգային բանասիրության մեջ խիկարի անունը կապվում է Եգիպտոսի Էլեֆանտին (արամեերեն՝ Եվ) կղզում հայտնաբերված հին արամեերեն դաշտերում, Հին կապարանի «Տովթիթ» գրի, Եգիպտոսի կենսագրություն երկրորդ մասի հետ: Նրա խրատները դաշտանվել են հայերեն, սյուրիերեն (նոր ասորերեն), հունարեն, արաբերեն, եթովպերեն, ռումիներեն, սլավոներեն եւ այլ խմբագրություններով: Դրանք սերտ աղերսներ ունեն հասկապեալ Հին կապարանի Սիրիի գրի հետ, որը, ինչպէս հայտնի է, մեծ ազդեցություն է ունեցել արեւելյան ժողովուրդների իմաստության գրականության վրա, որով եւ բացատրվում է այդ խրատների հանդեպ դրսեւորված մեծ հետաքրքրությունը:

Խիկարը սկզբում համարվել է հրեա, սակայն գրույցում հրեադավանության հետքեր չկան: Պատճառով այդ տեսակետը հերքվել է, եւ նա ընդունվել է իբրև ա-

սորի: Եիտե է, ուսումնասիրողները մասնական անձնավորություն, սակայն, ինչպէս նկատելի է, խիկար անունը տուներէնց սկսած գործածվել է իմաստուն, խորհրդական նշանակությամբ, որով եւ դաշտանվել է հայ մասնագրության մէջ: Իսկ ասորերենում եւ երայերենում այն ստուգաբանվում է ախի յակար, որ թարգմանաբար նշանակում է՝ իմ թանկագին եղբայր: Սա ընդգրկում նյութ է, որի ուսումնասիրությամբ զբաղվել են վերջին տարիներին եւ, հուսով ենք, մոտ աղագայում կկարողանանք այն հրատարակել:

Այստեղ արժե նաեւ հիշատակել Ն. Մառի հայտնի այն միտքը, որ առակաբանության հանդեպ հայերի սերը նկատելի է դեռեւս նախաքրիստոնէական ժամանակ: Դրա վառ վկայությունը նա համարում է Զ.Ե.ա. 4-րդ դարում Հայաստանի սասարաթի՝ Որոնեսի առակավոր խոսքը: Այդ սերը շարունակվել է նաեւ քրիստոնէության ժամանակ, իսկ գրավոր հիշատակություններ չեն դաշտանվել, ֆանի որ հին հայերեն գրականությունից վարկած են եղել բնիկ ազգային ու ժողովրդա-

կանը: Նույնը կարելի է ասել նաեւ խիկար իմաստունի վերաբերյալ:

Գ. Այվազովսկին մի առանձին հոգածություն է դրսեւորել նաեւ Ղրիմի բարբառով դասնված առակների հանդեպ՝ դրանք գեղեցիկով «Առակներ խիկարի հայոց լեզուովը» գրույցում, որը 1872 թ. լույս է տեսել Ս. Պետերբուրգում: Այդ աշխատանքը մասնավորապէս մի կողմից եղել է զվարճաբեր, մյուս կողմից՝ բավականին լրջմիտ, ֆանի որ դրանք գրի առնելու մասին խիկարի մտաբանը եղել է դիմապատկառ բարբառը սերունդներին հանձնելը, բարբառ, որի հիմքում Ղրիմ գաղթած անցիկների լեզուն է՝ այդ գաղթածների բազմազգ բնակչության ազդեցությունը կրած: Ընդհանուր թվով 15 առակների մէջ է նաեւ «Սուկերուն ժողովը», որտեղ դարձյալ հիշատակվում է խիկարի անունը:

Յեւ մուկերուն էնկ խելօր, եանի խիկարին լըմանը,

Կելլէ կասէ. «Ով սիրելի մուկ ժողովուրդ,

Ինչ ալ ախի՛ ինչ ալ անի՛ր՝ ողբ է ալայ խօսք ու խորհուրդ,

Տու՛ր ան Օղուռին վիզէն մեկ ճընկըռ-սախ մէտ է կախի՛ր...

Արժույթի ԲԱԽՉԻՆՅԱԼ

Շուտով հինգ ամիս կլինի, ինչ հայաստանցիներու ֆուլ ու հանգիստ չունենալ, հրաբուխը, որի վրայ աղբյուր էր, սկսեց ժայթել ու յայտնի չէր դեռ ինչքան է ժայթելու... Մեր լարուած օրերում, անգոր եւ վիսեցնող հոգեվիճակներին իսկական դարձան ու մխիթարութիւն եղան մշակութային մի արհեստագործական միջոցառումներ, որոնք լիցքաթափում էին, յոյս տալիս, ինչու չէ, նաեւ զուարճացնում: (Յիշեցի 1915 թուականի յուլիսի 18-ին «Մշակ» թերթի գրառումը՝ «Այս փոքր օրերում հասարակութիւնը մէկ-մէկ զուարճացնելը սեղին է եւ ցանկալի»): Հայաստանցի, իր ամենից հոգսաւոր ու ալեկոծ դուրսեցնող մէջ անգամ չի կարող հոգեւոր արժէք չստեղծել... այլ հարց, որ վերջին տարիներին դրանց մեր մասնագիտական գնահատականներն ուշանում են: Աննկատ մնաց անցած աղբյուրի վերջնական երգահան Ալեքսանդր Բրիճեանի «Երգ Հայաստանի մասին» օրատորիայի համախառնային առաջնայինը Երևանում: Թատերական աշխարհում ունեցանք անմոռանալի բարձրարուեստ բեմադրութիւններ՝ մասնաւորապէս Դեմիտրի Սալեանի եւ Փոքր բասոնի մոտերկայացումները, Չառա Անտոնեանի բեմադրած «The Best of Shakespeare»-ը, Գիւմրիի բասոնում «Լիւր արայի» բեմադրութիւնը... որոնց արժեւորմանը սղասում են մեր բաւերգիչների կողմից: Իսկ այժմ ցանկանում են անդրադառնալ ամերիկահայ «Չուլալ» վոկալ ջութիկին, նրանց՝ այնքան երկար տղայութեան հայաստանեան իյուրախաղերի առթիւ:

...2005 թուականին ԱՄՆ-ում աշխատող մի ընկեր ինձ նուր ուղարկեց մի խառնուրդով «Չուլալ» գրաֆիկ անուամբ: Գեղեցկաձայն երեք հայտնի կատարում են հայ ժողովրդական երգեր: Յետոյ դարձուց, որ արտաֆոնով եւ անուններով էլ նրանք նոյնքան գեղեցիկ են: Այդ ժամանակուանից «Չուլալ» կատարումները դարձան ընթացական առօրեային անբաժան մասը՝ սիրելի դառնալով անգամ մանկահասակ զաւակներին համար: Երգերը ծանօթ են, սակայն աղջիկների ձայնի մաքրութիւնը, իրենց ներդաշնակութիւններն եւ կատարման թարմութիւնը մեր հմայք են սալիս Հայաստանի ամենաարթըր օրացնող երգերը մեր այդ ֆնարական ու կատարական դարձ, անդաճող երգերին: Ու թէեւ երաժշտութեանն առնչուող յօդուածներ հարգաւորեմ եմ գրում, այն ժամանակ Երաժշտիկ մեր ընթերցողին աւետել այս ինքնաշիրտ խմբի գոյութեան մասին... Եվ ահա Կոմիտասի անուան կամերային դահլիճի բեմում են երեք զուլալ աղջիկները՝ Երազ Մեսչեանը, Անայիս Թեֆերեանը եւ Թեմի Արեւելանը: Յուլիսի 17-ին նախատեսուած համերգի տոնակերպարանը արագ տղառուել էին, ուսի՛ն «Չուլալ» մի լրացուցիչ համերգով էլ հանդես եկաւ նախորդ օրը... Աղջիկները յուզուած են: Հանդիսականը՝ նոյնպէս: Երախտալից են «Դիմ ֆոմիւնիֆէյըն» ընկերութեանը՝ մեզ մտան մշակութային տօնախմբելու համար: Չուլալներից մեկին՝ Երազ Մեսչեանին, տարիներ առաջ հանդիպել էի Երեւանում... եւ ահա կրկին նստած ենք դէմ դիմաց ու կարող ենք անվերջ զրուցել հայ երգ-երաժշտութեան, հայ Ասիոյի, մեր ժողովրդի մասին... Խո՛րհուր, ծով աչքերով, ջերմ եւ ոգեղէն Երազը դուստր է ամերիկահայ ճանաչուած թատերագիր, թատերական գործիչ Հրանդ Մարգարեանի եւ հարսը երգիչ-երգահան Արթուր Մեսչեանի, ուսի՛ն դաստիարակական չէ նրա սահուն հայերէն խօսքը... - Երազ, ինչպէ՞ս դաստիարակեց, որ Ամերիկայում ծնուած երեք երիտասարդ

հայտնի ֆոլ ֆոլի եկան ու ստեղծեցին այս հրաշալի խումբը... - Ծակասագիր էր՝ կ երեւի: Պատահաբար եղաւ: Թեմին ասեմ մը Հայաստան կ աշխատէր. եթէ իմ Հայաստան չաշխատէր՝ «Չուլալ» չէր ըլլար: Տասնչորս տարի առաջ անգամ մը իմը Նիւ Եորքի մէջ դաստիարակ հանդիպեցաւ իր հայաստանցի բարեկամներուն: Նոյն ասեմ այդ հայերը Անայիսին ու իր ամուսինին՝ ճանչցուած նկարիչ Գեորգ Մուրաշի հետն էին: Յետոյ ես հանդիպեցայ Գեորգին եւ Անայիսին ուրիշ բարեկամի մը հետ ու գացի Անայիսի համերգը լսելու: Իմը ա կաղեպա երգեց. ձայնը այնքան մաքուր է, առանց թրթռացումի, Երազ խոր ու զգայուն: Երբ երգեց, ինձի դղաւ: Հետը խօսեցայ, ըսի՛ ես ալ համալսարանին մէջ ա կաղեպա կ երգէի, Երազ կը սիրեմ, միասին հայկական բան մը ընե՞մք: Համաձայնեցաւ եւ ըսաւ, թէ երկու ձայնը չի բաւեր: Յիշե-

- «Չուլալ» անունը ո՞վ դրեց: - Միասին դրինք: Երբ մեր էինք խումբը ստեղծեք, Երազ կարճ ասեմ մը «Կակա շիօ» էինք: Բայց ես, որ նախապէս հոգեբան ըլլալս աշխատեմ էի դեղերու օնկայի մէջ, գիտէի, որ Z եւ X տառերով սկսող դեղերը Երազ արագ կ ընդունուին ժողովուրդի կողմէ: Հայերէն բառերուն բացիմք ու գ-ով բառերը հերթով կարդացնեմք, թէ կարծես կը յարմարի մեզի, եւ այդպէս անունը ծնաւ: - Հայ երգը միշտ ներկայ է եղել ձեր երեքի տղան: Իմ եւ Թեմիի տղան՝ այն: Անայիսը աւելի դասական երաժշտութեան հետեւած է, մինչեւ անուանութիւնը հայերէն չէր խօսեր: - Ի՞նչ յաճախականութեամբ է հանդիպում: - Երբեք մէկ: Մեր աշխատանքը այնպէս կազմակերպած ենք, որ Երազը

փնտրէ Քոնգրէսի գրադարանին մէջ՝ «Չուլալ» կ ելլէ: - Դուք հանդէս եք ելել ԱՄՆ-ում ու Կանադայում՝ հայ թէ օտար հանդիսատեսի առաջ, Գերմանիայում միջազգային փառատոնում: Ոչ հայ հանդիսատեսն ինչպէ՞ս է արձագանքում ձեր կատարումներին: - Հայկական երգերը Երազ խորունկ են: Դարերով երգուած երգեր են, որ կը մնան հոգիներու մէջ: Եւ օտարն ալ անտարբեր չի մնար ասոնց հանդէպ: Նիւ Եորքի մէջ անգամ մը համերգ ունեցինք, մեր կատարած միակ ժամանակակից գործը՝ Արմեն Մովսիսեանի «Մանչ» երգը, որը լսելով՝ օտար մարդիկը, առանց բառ մը հասկնալու, հոնգուր-հոնգուր կուլային: Անցած տարի ալ Ապրիլ 24-ի գիշերը Նիւ Եորքի Սուրբ Յովիաննէս եկեղեցիին մէջ երգեցինք, հարիւրաւոր մարդիկ եկած էին, մեծ մասը՝ օտար, նորէն բաւական յուզուեցան:

«ՉՈՒԼԱԼ» ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ԲԵՄՈՒՄ. ՎԵՐՉԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐԳԱԳՐՈՅԿ ԶՈՒԼԱԼՆԵՐԻՑ ԴՆԵԿԻ՝ ԵՐԱԶ ՄԵՍՉԵԱՆԻ ԻՏԵ



ցինք Թեմին, որ, ի տարբերութիւն մեզի, սովորաւոր է: Ան Քարենկի Մելոն համալսարանի մէջ ջազ ա կաղեպա սորված է, Անայիսը Ելլ համալսարանը սլաւոնական երգչախումբի մէջ երգած եւ դեկավարած է, ես՝ Քոլումբիա համալսարանի մէջ փոփ-ռոք ա կաղեպա երգեցողութիւն սորված եմ: Մէկ անգամ հանդիպեցանք եւ մեր առաջին երգը՝ «Բիւնգոլը», օրեր, Երազը սեւեւ, մինչեւ մշակեցինք: - Այսինքն՝ երեք էլ վոկալ կրթութիւն ունե՞ք... - Այո, ունինք, թէեւ այլ մասնագիտութիւններ ալ ունինք: Ես դոկտորա ունիմ հոգեբանութեան մէջ եւ ասով կը զբաղիմ, Թեմին երաժիշտ է եւ երկուքս հինգ տարեկան հայ աւակներում կը դասաւանդէ, իսկ Անայիսը դերասանուի է եւ թատերագիր, կը խաղայ թատրոնի մէջ ու կը գրէ անվերջ ու ֆրանսերէն թատերախաղեր: - Ո՞րտեղից են ձեր երեք արձանները: - Իմն՝ Տիբուրնակեան եւ Վան, Թեմիինը՝ Սեբաստիա եւ Ադանա, Անայիսինը հորը կողմէ՛ Այնթապ, իսկ մայրը ռուս ու լատվիացի է: Երեքն ալ կուզանք մատուցելու եւ բժիշկներու ընթացիկներէ... - ...Ինչը երևում է ձեր ճաշակից եւ կատարումներից: Իսկ դուք կյանքում է՞լ եք ընկերներ: - Օ, ընթացիկ ենք: Զրոյց մէկ իրարու հետ: Գիտեմք ամէն մէկուն ուժերը եւ սկարտիները ու կը փորձենք զիրար դաստիարակել, ամէն մէկու հոգեկան վերելումը չզրոյցալ: Մեր ընթացիկները, մեր հայ ամուսիններն ալ (որոնք նոյնպէս բժիշկ են կամ արուեստագէտ) մեզի միշտ Երազ Երազ եղած են:

մէջ մէկ օր միայն «Չուլալին» տրամադրեմք ամէն երկուսերս: - Ինչպէ՞ս է ծնունդ գոյալեան մեկնաբանումը: - Երգ մը կ առնենք, ամէն մէկը ինքնուրոյն կ ուսումնասիրէ: Կան մէկ անգամէն կը սիրահարինք երգին, կան մէկուն մէկու Երազ կ ուզէ այսինչ երգը կատարենք: Բայց երգը մեզի կը դասուէ, թէ ի՞նչ կ ուզէ: Կրնան ըլլալ երգեր, որոնք մենք Երազ կը սիրենք, սակայն մեզի համար չեն: Օրինակ, ոչ մէկ կերթով մեր ուզածին ողէս եղաւ «Նուբարի բոյը չիմար է» երգը, անկէ հրաժարեցանք: Ամէն երգ իր բանալին ունի, եթէ զսենք այդ բանալին՝ բախտաւոր ենք: Ինչուսով տղայները միասին կը մշակենք մեր երգերը՝ դաստիարակուած կամ առանց գործիքի: Եւ դիտարկեցինք միայն երգերն, որ հասկնանք, թէ սեղ կը հասնի՞, սիրեցինք, ձանձարացանք... - Ինչպէ՞ս հասկացաք, որ «Չուլալ» կայացել է՝ որդես երաժշտական խումբ: - «Բուլղարական խորհրդաւոր ձայներ» խումբը, որ աշխարհի մէջ ճանչցուած է, Մանհաթընի մէջ համերգ ունեւ, եւ ամենց բացումը «Չուլալ» կատարեց՝ հանդիսականը փչ մը «սաֆնելու» համար: Իրենց հետ նոյն թեմի վրայ երգեցինք, ինչ որ կարեւոր դիտարկեցինք: Երբ հրապարակեցանք երգերը, Քոնգրէսի գրադարան եւ «Զեմեդի» կեդրոն, նոյնպէս Երազ էինք, որ հայ երաժշտութիւնը կը ներկայացնենք այդ կարեւոր տեղերը, ֆանի որ եթէ ընդունուինք եւ ձայնագրուինք՝ ասիկա մնայուն է մինչեւ աշխարհի վերջը: Եթէ մէկը հայկական ֆոլ

- Ինչպէ՞ս գլուխ եկան հայաստանեան հիւրախաղերը: - 2012-ին, մեր ստեղծման տասնամեակի առթիւ, «Դիմ ֆոմիւնիֆէյըն» դեկավար Բաֆֆի Նիգիլեանը սկսաւ մեզի հետ բանակցիլ հայաստանեան համերգներու մասին: Տարբեր դաստիարակներով գործը փչ մը ձգուեցաւ, բայց վերջապէս տեղ հասանք: Քիչ մը մտախոյզ էինք, թէ տարիներ շարունակ երգուած երգերը մարդիկ արդեօք դիտարկուին լսել, բայց զարմացանք ու հրճուեցանք, որ այնքան դիտարկեց եղաւ, որ երկուսը համերգ մըն ալ տղինք: Նաեւ «Թումո» կեդրոնի աւակներում մշակելու եւ ճգարիտ երգելու ֆանի մը դասեր տղինք: - «Չուլալի» առաջին խառնակից յաջողեց եւ երկուսը՝ «Թոթիկներ կռունկին» ու «Եօթն աղբիւրը»: Ի՞նչ լաւ գործերով մեզ կուրախացնէք առաջայում: - Չորս ֆիլմի համար ձայնագրուելու հրաւեր կայ: Ամերիկայի արեւմտեան կողմը «Զիթա» անունով խումբ մը կայ, բալկանեան երգեր կ երգեն, նաեւ հայերէն կատարում ունին, ամենց հետ օրերու ծրագիր մը կայ: Հայաստան գալը մէկ երազ էր, մեր յաջող երազը Արեւմտեան Հայաստան երթալն է, Վանի մէջ Վանայ երգերը երգելը, այնտեղի ժողովուրդին հանդիպիլը: Նաեւ Երազ Երազ հետաքրքրական ծրագիր կայ «Զանգեզուրի հողի» հետ: Նիւ Եորք ֆաղափ մէջ ամեն տարի մօտ 8000 աւակներ՝ 4, 5, 6 տարեկան, կը դաստիարակեն մեր, իրենց անծանօթ հինգ տարեք մշակուածներով՝ անոնց դրոյնական ծրագիրն մէջ առնելով այդ ժողովուրդին երգը, դարը, խոհանոցը: Նոր ուսումնական տարուան համար այդ հինգ մշակուածներէն մին ըլլալու է հայկականը, եւ «Չուլալ» ընթացիկներուն հայկական մշակուածները դասեր տղին: Երեք երգ միայն սորվեցնենք իրենց՝ «Դոնի Երազ», «Գիւնգ Երազ» եւ «Թամարա» դարերը, նաեւ նախնական գիտելիքներ տղին հայոց դաստիարակեան եւ մշակուած վերաբերեալ, որ իրենք ալ այս դաստիարակութեան սորվեցնենք: Այս ծրագիրը առանձին գիրքով մը դիտարկեցանք հայկական, իսկ ուսումնական տարուան վերջին դաստիարակութեանը միայն մեծ համերգով հանդէս գանք: Ասանկ, 8000 երախայ, որ այլապէս Հայաստանի մասին դիտարկեցինք, այս ձեւով դիտարկեցանք մեր երկիրը եւ մշակուածները...